

Puntarski fuoj

BROJ 3 • GODINA 2 • Studeni 2006. • Zavičajno društvo "PUNTARI" Punta Križa • BESPLATNI PRIMJERAK

ISSN 1845-4593

9 771845 459001

Dragi čitatelji

Evo nas, drage Puntarke i Puntari, te svi oni koji vole našu Puntu, opet zajedno.

U rukama imamo treći broj našeg »Puntarskog fuoja«.

Prošli, drugi broj, predstavili smo 23.12. 2005. godine, pred Božić u restoranu »Bonito« uz fritule i čašu vina, a zatim je podijeljen svim članovima našeg zavičajnog društva, većini iseljenika u SAD-u, te ostalim mnogobrojnim zainteresiranim čitateljima.

Izlazak Fuoja zabilježen je u »Otočkom vjesniku« i posvećena mu je jedna emisija na »Radio Lošinj – Radio Jadranka«.

Brojni su nam čitatelji uputili usmene i pismene čestitke i riječi hvale, što nas učvršćuje u nastojanju da ustrajemo u pripremanju i izdavanju još kvalitetnijeg lista.

Moram se ispričati čitateljima jer su nam se u pripremi tekstova i pri tisku prošlog broja potkrale određene greške, naročito u dijelu pisanom našim dijalektom, a na nekoliko tekstova nisu bili navedeni njihovi autori.

Od prošlog broja prošlo je dosta vremena, gotovo godinu dana. Obećali smo izdati jedan broj godišnje, obećanje smo izvršili, bila je to naša preuzeta obaveza te smo stoga zadovoljni:

»Aš smo od naših stuarih naučili da se šlovek darži za besedu a vuol za rozi«.

Prema prikupljenim materijalima list smo mogli izdati i ranije, potajno smo se nadali da će svjetlo dana ugledati na Ivanju. Nismo u tome uspjeli jer nam se u tom naumu prepriječio samo jedan, ali veliki problem – nedostatak sredstava.

Sredstva dobivena iz proračuna Grada za ovu godinu (15.000,00 kn) i sredstva od članarine (maks. 5.000,00 kn) čuvamo za redovnu aktivnost Zavičajnog društva, a na početku smo se dogovorili da ćemo list izdavati sredstvima prikupljenim od sponzora, što nije u uvjetima u kojima živimo ni malo lako. Unatoč svemu, ljudi dobre volje uvijek ima, uvijek ima onih koji žele pomoći za dobrobit Punte Križa, za očuvanje našeg dijalekta, kulture, običaja i tradicije. Hvala im.

Koristim priliku da i ovim putem pozovem sve koji to mogu i žele da nam za daljnje izdavanje lista pomognu uplatom na naš broj žiro računa 2402006-1100410077 uz naznaku - donacija za Puntarski fuoj.

Zainteresiranim tvrtkama u mogućnosti smo tiskati reklamu ili oglas.

Moram sa zadovoljstvom istaći zavidan interes i veliku podršku čitatelja te sve veći broj onih koji nam šalju svoje priloge tako da već sada imamo materijala i za veći dio sljedećeg broja.

Ovaj broj izdajemo na dan zaštitnika našeg sela, na dan Svetog Andrije, na našu Jedrijejinu, a u njemu ćete moći pročitati ponešto o aktivnostima Zavičajnog društva, Mjesnog odbora Punte Križa te više priloga o našim valama i valicama, belezima, nošnjama naših nona i bižinona, negdanjem predskazivanju vremena, par naših kanconet i još ponešto.

Za kruaj, napišite i Vi neš za naš Fuoju, želin Van sreće, mira i zdruavja, duobre Bluagdane i srećno Mluado 2007. leto.

Ljubo Galjanić

NASLOVNA STRANICA: Fotografija iz 1910. godine na kojoj se nalaze slijeva nadesno 1. i 2. osoba nepoznate, 3 – Vitorija Galjanić r. Rogović, 4. nepoznata, sjede: lijevo Marija Marušić r. Kremenčić, desno Katica Iveša r. Rogović

PUNTARSKI FUOJ – GLASILO ZAVIČAJNOG
DRUŠTVA »PUNTARI« PUNTA KRIŽA

Mali Lošinj, Trg Zagazinjine 1

Tel.: 051/231-019 • Fax: 051/231-011

Glavni i odgovorni urednik: Ljubo Galjanić

Uredništvo: Branko Kučić, Franko Kučić, Ivan Lovrić,
Leonardo Marušić

Izdavač: LEO-COMMERCE, D. Cesarića 32, tel: 625-910

Tisak: Grafički Zavod Hrvatske - Zagreb

Naklada: 500 primjeraka

DRUGA REDOVNA SKUPŠTINA ZAVIČAJNOG DRUŠTVA »PUNTARI« PUNTA KRIŽA

Zavičajno društvo »Puntari« Punta Križa održalo je svoju drugu redovnu Skupštinu društva dana 22. travnja 2006. godine u Domu kulture u Malom Lošinju. Skupštini su, osim članova društva, bili nazočni i drugi zainteresirani Puntari i Puntarke koji su svojom nazočnošću željeli podržati rad ovog društva. Skupštini je bio nazočan Mr. Julijano Sokolić, predsjednik Zavičajno – dobrotvornog društva Sv. Frane iz Nerezina, i Nadir Mavrović, predstavnik udruge EKO-Kvarner iz Nerezina.

Na Skupštini je predsjednik društva podnio izvješće o radu, odnosno aktivnostima Upravnog odbora društva za razdoblje od prve redovne skupštine do sada. Istaknuto je da je u tom razdoblju održano 7 sjednica Upravnog odbora, na kojima su uglavnom bili nazočni svi članovi. Na tim sjednicama raspravljalo se o aktivnostima za provođenje zacrtanih zadataka iz Programa rada društva za 2005. godinu, kao što su: prijedlozi za prostorni plan Grada Malog Lošinja – dio koji se odnosi na područje Punte Križa; proširenje trga (kol crijekve) u Punt Križa; prijedlog da se lokalitet Jamina Sredi stavi pod zaštitu

kao spomenik prirode; mišljenje Ministarstva kulture Uprave za zaštitu kulturne baštine konzervatorskog odjela u Rijeci za obnovu crkvice Sv. Antuna Opata na Parhuavcu – Punta Križa, požurnice Ministarstvu mora, turizma prometa i razvitka za uklanjanje nasukanog broda u uvali Jadreščica – Mala Draga, požurnica Ministarstvu zaštite okoliša i prostornog uređenja za uklanjanje VIP-net antene na Varošu, primjedbe na Studiju o utjecaju na okoliš uzgajališta riba i školjkaša u uvali Kalduonta, organiziranje fešte za Ivanju, uključivanje u akciju čišćenja otpada uz cestu Osor – Punta Križa, izdavanje drugog broja lista »Puntarski fuoj«. Pored nabrojanih aktivnosti održano je više razgovora u Gradu, Turističkoj zajednici Grada i Županijskom zavodu za održivi razvoj i prostorno planiranje, u svezi ostvarenja pojedinih prijedloga i aktivnosti značajnih za očuvanje prirodnog i kulturnog identiteta područja Punte Križa.

Tajnik društva podnio je izvješće o financijskom i materijalnom poslovanju društva, iz kojeg je vidljivo da je društvo u 2005. godini raspolagalo sa sredstvima u iznosu od 24.742,44

IZ SADRŽAJA:

Godišnja skupština	3
Iz aktivnosti mjesnog odbora Punta Križa	5
Primjedbe na Prostorni plan područja Punte Križa	6
Proslava Ivanje 2006.	7
Radna akcija čišćenja puta Osor - Punta Križa	8
Obnovljen rad Zavičajnog društva	
Sv. Frane - Nerezine	9
Načini obilježavanja ovaca u Punt Križa	10
Koza zgojila juanca	14

Dozvola za držanje koza iz 1925. godine	14
Kako se negdar vrijeme pronoštkalo	15
Jir po valama i valicama	16
Edo Marušić - naš foto amater	22
Nošnje naših nona	23
Počeci razvoja turizma na Punta Križi	26
Starovjerka - naša zaboravljena maslina	29
Maslinik zakorijenjen u srcu	31
Vrijes	32
Pjesme	34
Sponzori.....	35

kn, a ostvarena su: od prikupljene članarine 3.700,00, donacije i sponzorstva za »Puntarski fuoj« 6.350,00, iz proračuna Grada 12.000,00, te prenesena sredstva iz 2004. godine 2.692,44 kn. Utrošeno je u 2005. godini ukupno 18.416,49 kn i to: za bankarsko održavanje žiro računa 346,97, tiskanje »Puntarskog foja« broj 1 i 2 15.992,00 i organizacija fešte za Ivanju 2.077,52 kn. Tako su u 2006. godinu prenesena neutrošena sredstva u iznosu od 6.325,95 kn.

Nakon što je prihvaćeno Izvješće o radu i financijskom i materijalnom poslovanju društva za 2005. godinu, otvorena je rasprava o radu društva, njegovim aktivnostima i budućem radu, te su izneseni i prihvaćeni sljedeći prijedlozi:

- dajemo punu podršku aktivnostima koje provodi Grad Mali Lošinj i Primorsko-goranska županija na uklanjanju alohtone divljači (jelena lopatara i divlje svinje) s područja Punte Križa;

- da se uputi prijedlog Mjesnom odboru Punta Križa i Gradu Malom Lošinju da stan u zgradi škole u Puntu Križa dade u zakup zainteresiranim, uz obavezu održavanja zgrade od daljnjeg propadanja, pod uvjetom da se isti oslobodi od osoba i stvari čim bude ponovno počela s radom škola u Puntu Križa:

- da se uputi prijedlog Turističkoj zajednici Grada Malog Lošinja da nastavi s uređenjem i obilježavanjem šetnica na području Punte Križa s time da se kao šetnice koriste putovi evidentirani u katastru, a da se izbjegava otvaranje šetnica preko katastarskih čestica na kojima nije uknjiženo pravo prolaza.

- isto tako predlažemo da se u sadašnjem planu šetnica isprave uočene greške, a da se isti nadopuni s nekoliko crtica iz povijesti o svakom stanu kojim šetnica prolazi, kako bi posjetitelji dobili punu informaciju o načinu života na tim stanicama;

- da se Gradu i Turističkoj zajednici Grada izrazi nezadovoljstvo načinom raspodjele sredstava boravišne pristojbe, koja bi trebala biti utrošena na području mjesta gdje su ostvarena, bilo za uređenje mjesta, očuvanja kulturno-povijesne baštine i zaštite prirodnih vrijednosti, a značajno je za razvoj turističke djelatnosti;

- pozvati trgovačko društvo »Jadranku« d.d. Mali Lošinj, koja je sada glavni nositelj gospodarske aktivnosti na području

Punte Križa, da se više nego do sada aktivno uključi u materijalnoj i moralnoj podršci rješavanju potreba života i rada mještana Punte Križa, a napose u turističkom doživljavanju područja Punte Križa u cjelini;

- aktivno se uključiti u raspravu o prostornom planu Grada Malog Lošinja, onog dijela koji se odnosi na područje Punte Križa, vodeći računa o planiranju mogućeg razvoja onih gospodarskih djelatnosti koje će otvoriti mogućnost zapošljavanja mladih iz Punte Križa, i onih koji se tu žele doseliti. Stvoriti uvjete za rješenje stambenih potreba i primjerno zadovoljavanje komunalnih potreba sadašnjih i budućih stanovnika tog područja. Sve to uz obavezu da se vodi računa o zaštiti prirodnih i kulturnih vrijednosti tog područja.

- nastaviti sa zahtjevima prema nadležnim državnim službama za uklanjanje VIP-net i T-mobile antena, kao i nasukanaog broda;

- nastaviti s realizacijom Programa rada za 2005. godinu, a u Programu za 2006. godinu planirati aktivnosti za provođenje prijedloga iz ove Skupštine.

Skupštinu je pozdravio predsjednik Zavičajnog i dobrotvornog društva »Sv. Frane - Nerezina – New York 1898« Mr. Julijano Sokolić, koji je naglasio da će ovo društvo skrbiti o kulturnom identitetu Nerezina, ali će osim na području katastarske općine Nerezine djelovati i na područjima Punte Križa, Osora i Sv. Jakova, budući da su članovi Dobrotvornog društva u New Yorku bili ljudi koji su tamo živjeli, a porijeklom su iz navedenih mjesta.

Skupštini se obratio i Nadir Mavrović koji je uputio pozdrave u ime Eko-udruga »Kvarner« podružnice Nerezine i ukazao na značaj udruga kao korektivnog faktora društva, u očuvanju prirodnog i kulturnog identiteta ovog područja, s obzirom na sve veće zahtjeve potencijalnih investitora za izgradnjom, ne vodeći dovoljno računa o zaštiti okoliša kao faktora održivog razvoja.

Na kraju Skupština je prihvatila prijedlog da članarina i za 2006. godinu bude kao i do sada 50 kn godišnje.

Zavičajno društvo »Puntari« je na dan Skupštine brojilo 99 članova.

Franko Kučić

Iz aktivnosti Mjesnog odbora Punte Križa

U proteklom je razdoblju Mjesni odbor Punta Križa proveo niz aktivnosti od kojih kao jednu od značajnijih izdvajamo raspravu o Prostornom planu Grada Malog Lošinja u dijelu koji se odnosi na samu Puntu Križa.

MJESNI ODBOR PUNTA KRIŽA
PUNTA KRIŽA

Punta Križa, 10. 06. 2006.

GRAD MALI LOŠINJ
MALI LOŠINJ

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA
RIJEKA

MINISTARSTVO ZAŠTITE OKOLIŠA I
PROSTORNOG UREĐENJA ZAGREB

**Predmet: Prostorni plan Grada
Malog Lošinja**

Mjesni odbor Punta Križa s velikom pažnjom prati sve što se predlaže da se u prostorni plan ugradi, a odnosi se na područja Punte Križa, jer ocjenjuje da je sada posljednja šansa da se povuku bitni koraci za oživljavanje ovog mjesta i čitavog tog područja. Stoga je dana 04. 06. 2006. godine sazvao sastanak mještana Punte Križa, na kojem su građani upoznati sa svim saznanjima o prostornom planu, a što se odnosi područja Punte Križa.

Upoznati s prijedlogom utvrđivanja građevinskog područja i izvan građevinskog područja te mjerama zaštite, a kako je to utvrđeno Prostornim planom Primorsko-goranske županije, ocijenili su da se područje Punte Križa zapostavlja i vodi u daljnje odumiranje. Naime, smanjenje građevinskog područja u odnosu na dosadašnji prostorni plan, smanjenje prostora za nova ulaganja u turističku izgradnju a time i otvaranja novih radnih mjesta, i stavljanje pod zaštitu čitavog kopnenog i morskog djela Punte Križa bez definiranih uvjeta zaštite, čitavo se to područje pretvara u nečiji rezervat i čeka da još ono malo stanovnika izumre ili odseli.

U Puntu Križa prošle godine prestala je djelovati škola jer više nema školske djece za niže razrede, a za sada nema nikakvih izgleda da će u dogledno vrijeme i biti djece za školu. Sada ima trinaestero učenika koji pohađaju srednju školu u Malom Lošinj, i na njih treba misliti i dati im mogućnost zaposlenja i življenja u Puntu Križa, a treba i otvoriti mogućnost doseljavanja i iz drugih mjesta s područja Grada Malog Lošinja i drugih područja, i na taj način oživjeti ovaj kraj velike prirodne i kulturne vrijednosti.

Mi mještani Punte Križa ne možemo prihvatiti i pomiriti se s definiranjem čitavog područja Punte Križa kao

značajnim krajobrazom, a sve značajnije i ljepše uvale podvesti pod zaštitu kao spomenike prirode bez da smo u odlučivanju o tome bili uključeni.

Stoga tražimo da se o tome hitno provede javna rasprava i da nam se stave na uvid sve činjenice na kojima se takvi prijedlozi temelje, te da se utvrde mjere zaštite koje treba provesti i uvjeti ulaganja u dopuštene djelatnosti.

Nadalje, tražimo da se u mjestu Punta Križa postojeće građevinsko područje zadrži, jer mi ne možemo biti kažnjeni zato što se po dosadašnjem prostornom planu nije dozvoljavala gradnja i ako je bilo interesa i od strane samih mještana.

Tražimo da se građevinska područja za Poganu i Dragu zadrže kako je to bilo u dosadašnjem prostornom planu.

S obzirom da oživljavanju ovog područja mogu pridonijeti samo ulaganja u turističku djelatnost, tražimo da se otvori više turističkih zona za izgradnju obiteljskih hotela, autokampova i turističkih naselja, a ne kako se predlaže samo 6 ha za turistička naselja na područje Ogradine i eventualno Ula.

Od Gradskog poglavarstva i čelnih ljudi grada Malog Lošinja očekujemo da će se pri izradi prostornog plana zalagati za provedbu njihovih predizbornih obećanja, o otvaranju novih radnih mjesta, povratku učenika i studenata na područje Grada i za njih osigurati radna mjesta i oživjeti manja mjesta. Stoga molimo da uvažite ove naše primjedbe i prijedloge te zajedno s nama zacrtate razvoj ovog područja.

Od Županije primorsko-goranske tražimo da pod hitno provede izmjenu i dopunu prostornog plana županije i za područje Punte Križa na temelju provedene javne rasprave u Puntu Križa i Gradu Malom Lošinj, definira zaštićena područja, mjere zaštite, te zacrtata turističke zone, prometnice kako bi trebale biti, dalekovod potrebnog kapaciteta, odvodnju otpadnih i oborinskih voda, te luka i sidrišta.

Od Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja tražimo da se za mala mjesta, kao što je to Punta Križa, dozvoli povećanje građevinskog područja kako bi se stvorili uvjeti za rješenje stambenih potreba novozaposlenih radnika, a koje bi se na taj način vezalo za ta mjesta i tako pridonijelo zaustavljanje odumiranja istih. Isto tako tražimo da se prostornim planom mogu definirati i nova izvan građevinska područja i ako postojeća nisu izgrađena manje od 80%, jer na taj način na manjim površinama onemogućavamo dolazak i ulaganje novih investitora i novih sadržaja, a što je veoma značajno za razvoj mali sredina.

U očekivanju da ćete ove naše primjedbe razmotriti i uvažiti, unaprijed se zahvaljujemo.

S štovanjem,

**Predsjednik MO
Ranko Matušan**

PUNTA KRIŽA U PROSTORNOM PLANU GRADA MALOG LOŠINJA

Prostorni plan Grada Malog Lošinja sigurno je tako značajan dokument koji sve građane izaziva da o njemu raspravljaju, predlažu i odlučuju u svom interesu, a onda i u interesu Grada u cjelini.

Mi kao druga građana udruženi u Zavičajno društvo »Puntari« Punte Križa osjećamo se pozvanim da se uključimo sa svojim prijedlozima i primjedbama već u fazi izrade koncepta Prostornog plana Grada Malog Lošinja, s obzirom da su i ciljevi ovoga Društva: »očuvanje ambijenta prirodnog i baštinjenog od minulih naraštaja« i »očuvanje autohtonog kulturno-povijesnog i prirodnog identiteta Punte Križa«, te »poticanje kvalitete i što raznovrsnije turističke ponude koja se uklapa u ambijent i ne narušava kulturno-povijesni i prirodni identitet Punte Križa«.

Iz koncepta Prostornog plana vidljivo je da je Punta Križa najveće područje Grada Malog Lošinja, površine od 40 km² velike krajobrazne vrijednosti. Ta činjenica nas obvezuje da s posebnom pažnjom pratimo sve što se na tom području planira kako bi tu krajobraznu vrijednost zadržali i ubuduće, kako su to činile i prethodne generacije.

Mjere zaštite prirodnih vrijednosti i posebnosti na području Punte Križa predložene u Prostornom planu Primorsko-goranske županije, obuhvatile su čitav kopneni i morski dio prostora, određujući istog kao zaštićeni krajobraz, a najljepše uvale kao spomenik prirode, sve bez prethodne rasprave o stručnoj podlozi kojom je utvrđena vrijednost tih područja. Pošto se u konceptu Prostornog plana ne razrađuju uvjeti provođenja mjera zaštite, odnosno što se smije a što ne smije činiti u tako zaštićenom prostoru, ostavlja mogućnost tumačenja kako kome u pojedinoj prilici odgovara. Stoga tražimo da se ovo pitanje posebno razmotri na sastanku mještana Punte Križa. Ne bi bilo dobro da ove mjere zaštite budu ograničavajući faktor revitalizacije ovog područja.

Upravni odbor ovog Društva na svojoj sjednici od 13. 03. 2006. i 09.04. 2006. godine razmotrio je koncept Prostornog plana Grada Malog Lošinja, i dao sljedeće prijedloge:

- prenaplaštena je koncentracija buduće gospodarske aktivnosti na području Malog Lošinja., a s time i planiranje izvangrađevinskih područja bilo za turističku ili druge gospodarske djelatnosti, a ne uvažavaju se prostorni i prirodni uvjeti ostalih mjesta, kao Čunskog, Osora i Punte Križa, a što bi disperzijom omogućilo zaustavljanje odumiranja tih mjesta;
- građevinsko područje trebalo bi više povećati u svim mjestima, a manje u Malom Lošnju, kako bi mogućom poticajnom stambenom izgradnjom pridonijeli oživljavanju manjih mjesta;
- građevinsko područje naselja Punte Križa treba obuhvatiti one površine što i čine to naselje, kako je to bilo i u dosadašnjem prostornom planu, i ne dolazi u obzir nikakvo smanjivanje tog područja kako se to predlaže u konceptu, a to je dosadašnja izgrađenost povećana za 20%. Ovo tim više, ako mjesto Punta Križa treba imati osnovne centralne sadržaje (prodavaonicu, ambulantu, školu, predškolski odgoji sl.) s obzirom na prometnu izoliranost;
- izvangrađevinsko područje namijenjeno izgradnji turističkih kapaciteta treba planirati kako smo to predložili u Master planu Grada Malog Lošinja, i to na Ulu i na Bokiniću;
- pošto se u konceptu prijedloga Prostornog plana spominje revitalizacija stočarskih stanova na području Punte Križa, smatramo da se za iste treba odrediti građevinsko područje, ako ne za sve, ali ono barem za ona najvitalnija kao što su Pogana i Draga, a u ostalima predvidjeti mogućnost da se prilikom rekonstrukcije postojećih kuća, može iste dograditi na dijelu okućnice radi poboljšanja uvjeta stanovanja;

- u naselju Lusare planirati školu ruralnog turizma kao što se to planira u naselju Veli Taržić u Nerezinama. Ovo iz razloga što to naselje nije naseljeno, nije prodavano strancima, u zaštićenom je području, a na vrlo je atraktivnoj poziciji;

- pojava kampiranja na vlastitom poljoprivrednom zemljištu, najizraženije je na području Punte Križa. Smatramo da se sada prilikom izrade prostornog plana trebamo odrediti prema toj pojavi. Predvidjeti uklanjanje tih objekata i saniranje tih površina, ili sagledati mogućnost da se na području gdje ima najviše takvih objekata, a samo područje nije neke velike krajobrazne vrijednosti, i predvidjeti kao izvangrađevinsko područje za autokamp, i na taj način korisnike takvog kampa obavezati na ulaganje u izgradnju potrebne infrastrukture i plaćanja svih obveza koje priliče korisniku jednog autokampa;

- kao luka otvorena za javni promet na području Punte Križa, predložena je Jedrešćica. Smatramo da bi tu istu ulogu trebala imati uvala Ul, s obzirom na izgrađenu obalu i značaj za samo mjesto Punta Križa;

- kod ostalih luka (nerazvrstane) namijenjene za privez kao što su: Koalorat, Meli, Kaldonta, navesti uvale: Vrč, Martinsćica i Javorna;

- treba predvidjeti trasu vodovoda do a/c Baldarin i rješenje vodoopskrbe a/c Baldarin te Puguane i Drage;

- predvidjeti način rješenja otpadnih voda za mjesto Punta Križa, te naselja Puguano i Dragu, kao i dovršenje odvodnje otpadnih voda za a/c Baldarin ;

- kod uređenja lokalnih cesta, potrebno je predvidjeti zaobilaznicu mjesta Punta Križa. To iz razloga što se rekonstrukcija ceste kroz mjesto ne može izvesti bez drastičnih zahvata (rušenje kuće i zahvaćanje okućnica). Kao nerazvrstane ceste treba navesti cestu mjesto Punta Križa – uvala Ul;

- predvidjeti adekvatne zahvate u dalekovod Osor – Punta Križa, s obzirom da kvaliteta napajanja potrošača električnom energijom nije odgovarajuća, odnosno za svakog nevremena područje Punte Križa ostaje bez električne energije;

- da bi se osigurala jednostavna biološka reprodukcija šuma, obveza je ograđivanje šumskih površina nakon obavljene sječe, kako bi se spriječile štete od jelena lopatara i ovaca;

- vlasnicima zemljišta koji uređuju poljoprivredne površine, kao vinograde, maslinike i voćnjake na području Punte Križa, osigurati dodatna sredstva za ograđivanje istih, kako bi se spriječile štete od jelena lopatara;

- što se tiče uklanjanja alohtone divljači, predlažemo da se to izvrši na temelju Programa sačinjenog od strane stručnih institucija korištenjem iskustva već poznatih na području EU;

- uzgajalište riba u uvali Kaldonta treba ukinuti ili dislocirati na neko drugo područje, jer uvala Kaldonta je sidrište, a prirodno je najzaštićenija uvala na jugozapadnoj strani područja Punte Križa. Značaj te uvale kao sidrišta je tim veći što je lošinjski kanal postao frekventan za jahtaše koji kao destinaciju imaju Rab, Pag ili dalje Dalmaciju. U tom će smislu njen značaj biti još veći izgradnjom planirane marine u Nerezinama;

- u dijelu gdje se navode zaštićena područja u kategoriji spomenika prirode na kopnu, smatramo da bi tu trebalo uvrstiti »Jamunu Sredi« kao arheološki i speleološki lokalitet.

Kada Prostorni plan bude stavljen na javni uvid, molimo da svi zainteresirani članovi Zavičajnog društva i ostali mještani Punte Križa, pažljivo pogledaju taj plan i dadu svoje prijedloge i primjedbe, kako bi pridonijeli očuvanju i revitalizaciji područja Punte Križa.

Obilježavanje IVANJE

Ove smo godine, tko zna po koji put, na način kako se to od pamtivijeka uvijek radilo u Puntari Križa, dostojanstveno obilježili Ivanju, dan kada Puntari slave i štiju svog zaštitnika, Svetog Ivana Krstitelja.

Stoga ne čudi da su se i ovog 24. lipnja, Puntari, oni koji žive u selu i izvan njega, rasuti cijelim svijetom, okupili u većem broju. S nama su tradicionalno bili i naši Nerezinci, Osorani, Lošinjani te brojni turisti.

Najprije se, kako to nalaže »stuara užuanca«, zapalila »koleda« - krijes na Varošu »na vijiliju« – navečer uoči Ivanje.

Proslava je na Ivanju započela misnim slavljem koje je predvodio velečasni Mate Žic i nastavljeno procesijom oko sela.

Potom su svi prisutni na trgu – »kol crijekve« počašćeni kolačima i pićem, a zatim nas je »na guštijerne« i pred

njom do srca ganuo nadahnuti nastup folklorne družine »Studenac« iz Nerezina. Naš kanat, tanac i zvuci mijeha izmamili su dugotrajan srdačan pljesak svih prisutnih. Koristimo priliku da se članovima folklornog društva »Studenac« zahvalimo na trudu i svesrdnom zalaganju na očuvanju naše baštine.

Slavlje je u večernjim satima, uz prisutnost preko sto osoba, nastavljeno u restoranu na Pogani. Za ugodnu atmosferu i druženje pobrinuli su se uvijek izvrstan Edi Flego na harmonici i vrstan nastup klape »Čikat« iz Malog Lošinja.

I će pokle Ivanje reć? Kuntijenti smo da smo se i ovo godišće na Ivanju pokupili, a još bi kuntenteji bili da nas je bilo više, ma kuraja, neka se stuare užuanca ne zataru, samo zdruvaja i vidimo se kletu.

Uredništvo

Radna akcija čišćenja puta Osor – Punta Križa

Na području naše Punte održana je 01. travnja 2006. godine hvalevrijedna radna akcija čišćenja odbačenog otpada uz prometnicu od Osora do sela te dalje sve do autokampa, a usput je očišćen i okoliš groblja na Funtuani.

Akciji se odazvao veliki broj vrijednih ljudi pa i onih najmlađih, učenika Osnovne škole »Valentin Žuklić« iz Nerezina.

Sama akcija organizirana je uz pomoć Turističke zajednice Grada M. Lošinja, mjesnih odbora Nerezine i Punta Križa, potpomogle su je tvrtke »Garmožaj« Nerezine, »Jazon« Osor i »Vodovod i čistoće« M. Lošinj. U akciji su sudjelovali svi djelatnici autokampa »Baldarin« Punta Križa, svojim su se dobrovoljnim radom priključili članovi lovačkog društva »Halmac«, Zavičajno-dobrotvornog društva »Sv. Frane« Nerezine, te članovi našeg Zavičajnog društva »Puntari«. Sveukupno se ovoj ekološkoj akciji odazvalo više od pedeset osoba.

Sa zbornog mjesta u Osoru, na parkiralištu pored skretanja za Punta Križa, odmah po isteku osme ure, krenule su grupe sudionika i rasporedile se prema planu čišćenja na pojedine dionice.

Ova je radna akcija organizirana s ciljem da se uz što čišći okoliš i što bolje dočeka prvu veliku grupu turista koji su pristigli 6. travnja, na dan kada su svečano otvorene prve puntarske šetne staze. Ponosni smo da je uređenje šetnica i čišćenje starih putova na Puntima pokrenuto upravo na inicijativu našeg Zavičajnog društva, te da je uz veliku potporu TZ Grada M. Lošinja nakon mukotrpnog probijanja potpuno zaraslih

staza i putova, kao i njihovog označavanja, tiskan i vodič radi boljeg snalaženja na terenu.

Svi su organizatori i većina sudionika ove radne akcije znali da ih uz glavnu prometnicu čeka podosta odbačenog smeća i otpada, ali su svi, baš svi, bili nemilo i neugodno iznenađeni količinom pronađenog otpada uz put, a naročito onog pronađenog na ugibalištima naše uske ceste i bačenog preko gromače.

Vrijedno radeći, stavljajući sitniji otpad u vreće a veći, krupniji otpad slažući uz prometnicu, svi smo se začuđeno pitali: »koji i kakvi su to ljudi, ili točnije neljudi, ovamo donosili i bacali toliko smeća, gdje im je savjest i moral? Nisu to bile samo limenke, boce, plastika, već deseci starih hladnjaka, dijelovi automobila i motora, televizora, antena. Bilo je tu i vreća ovčje vune, kanti motornog ulja, čak i starih ribarskih mreža i svega što ljudska mašta može ili ne može zamisliti.

Kako se akcija dobro odvijala, a bilo je i dovoljno ljudi, osim planiranog, očišćen je i put Garmožaj-Loze.

Po završetku rada u Puntima Križa svih su čekali sendviči, osvježavajuća pića, a kotleti i kobasice ugodno su zamirili sa Slavenovog roštilja.

Već istog popodneva vrijedni djelatnici »Vodovoda i čistoće« odvezli su 2 kamiona s preko 10m³ smeća i otpada na odlagalište.

Hvala svima koji su u akciji sudjelovali, pomogli i dali svoj obol čišćoj Puntima. Što reći za one koji su ono silno smeće pobacali uz put? Ufamo se da će im proraditi razum i da to više činiti neće.

Obnovljen rad Zavičajnog i dobrotvornog društva Sv. Frane u Nerezinama

Nakon dugo godina od prestanka rada u Nerezinama je nanovo osnovano Zavičajno i dobrotvorno društvo »Svetog Frane«. Osnivačka skupština održana je dana 25. 03. 2006. godine u prepunoj vijećnici u Nerezinama.

Za predsjednika je jednoglasno izabran Julijano Sokolić, kao i tajnik Elvis Živković – Pinezić te rizničarka Gabrijela Lekić. U Upravni odbor izabrani su Barbara Zorović, Ferdinand Zorović i Krešencijo Lekić, te kao predstavnik Osora – Roberto Polonio, Svetog Jakova – Luidino Satalić a kao predstavnik Punta Križe izabran je Ljubo Galjanić. Članovi Nadzornog odbora poslali su Miran Sokolić, Franjo Mavrović i Marko Satalić.

Početnu inicijativu za ponovno osnivanje Zavičajnog i dobrotvornog društva sv. Frane u Nerezinama dao je Marko Pinezić, današnji aktualni predsjednik Dobrotvornog društva »Sv. Frane iz Nerezina u New Yorku« - Benevolent Society of Francis of Nerezine in New York.

Ovo se novoosnovano Društvo temelji na povijesnoj tradiciji nekadašnje Bratovštine – Bratskog društva sv. Frane, koje je utemeljeno još davne 1898. g. u New Yorku, a čiji je

ogranak u Nerezinama prešao s radom po završetku II. svjetskog rata. Primarni cilj ovog Društva u tim davnim godinama bio je povezivanje i uzajamna pomoć među našim iseljenicima na području N. Yorka. Prema pravilima društva, njegovi članovi mogli su biti svi oni koji su bili porijeklom iz Nerezina, Osora, Sv. Jakova i Punte Križa. Društvo je organiziralo sastanke i priređivalo zabave i druženja, a primarno vodilo brigu o neza-poslenim, bolesnim i nemoćnim članovima te je čak kupilo i dvije zajedničke grobnice na gradskom groblju u New Yorku – Calvary, gdje su mnogi pokopani, a nadgrobni spomenici postoje i dan-danas.

U svom obraćanju okupljenima na osnivanju Društva, nakon što je izabran za predsjednika, Julijano Sokolić je istaknuo da će Društvo u svom radu usko surađivati s bratovštinom u SAD-u, raditi na očuvanju i unapređenju veza s našim iseljenicima, za dobrobit budućim generacijama i na spomen našim precima.

Prigodnim govorom skupu se obratio i predsjednik našeg Zavičajnog društva »Puntari«, Franko Kučić, zaželjevši novoosnovanom Društvu plodonosan rad, istaknuvši važnost

suradnje naših srodnih zavičajnih društava te naglasio povijesne i tradicionalne veze Nerezina i Punte Križa.

Julijano Sokolić je govoreći o budućem radu zavičajnog i dobrotvornog društva sv. Frane rekao da će, osim njegovanja veza s našim iseljenicima u SAD-u, temeljne aktivnosti biti rad na formiranju etnografske zbirke i osnivanje muzeja maslinarstva u prostoriama nekadašnjeg samostanskog tuorića u Nerezinama, kao i tiskanje knjige »Nerezinski libar«.

U ime našeg Zavičajnog društva Puntari svom bratskom Društvu svetog Frane želimo dug i plodan rad, uvjereni u buduću dobru suradnju jer su veze Nerezina i Punte Križa nereskidive. Oduvijek su nam zajednički bili »muore, nebo, ograjice, bošak, zajik, užuance i naši stuari«.

Neka nam svima zajedno u vremenu koja dolaze uz naš mar i trud pomogne i sv. Frane uz prisjećanje na njegovu molitvu – »Bože, daj mi snage da učinim ono što mogu učiniti, daj mi strpljenja da podnesem ono što ne mogu učiniti i Bože, daj mi mudrosti da razlikujemo prvo od drugog«.

Ljubo Galjanić

Način obilježavanja ovaca u Puntí Križa

Oduvijek je svaki vlasnik stada ovaca vrlo dobro poznao gotovo svaku svoju ovcu i njegovo je iskusno oko moglo prepoznati svaku pojedinačno. Još se i danas od naših otočkih ovčara može čuti da je svaka ovca drukčija, da ne postoje dvije iste, kao što ne postoje ni dva ista čovjeka. Ove su tvrdnje točne, jer iako sve naše ovce pripadaju istoj pasmini – pramenki, one se međusobno razlikuju i po »rilu« - njuški, po »motu« - načinu kretanja i držanju – po »štaturi«, po veličini, visini, po runu koje može biti kraće, duže, rijeđe, gušće, čvršće – »kruatko, dalgo, rijetko, gusto, juako«. Ovca može po svojim karakteristikama biti divlja – »diva«, pitoma – »krotka«, plašljiva – »plaha«, jogunasta – »klavarna«. Neke se ovce češće glasaju – »bleju«, neke vrlo rijetko, neke gotovo nikada osim kada dozivaju svoga janjca, a i samo glasovanje je različito od ovce do ovce, od vrlo snažnog ili prigušenog, od vrlo čistog gotovo melodioznog do hrapavog i gotovo promuklog. Ovce se razlikuju i po veličini vimena pa čak i po obliku i veličini bradavica na vimenu. U suglasju s narečenim one mogu davati pri mužnji više ili manje mlijeka, tj. mogu biti – »duobre mlekarice« ili »slabo mlekarne« te su im i janjci veći ili manji, slabiji ili snažniji, živahniji ili mirniji te brže ili sporije napreduju. Osim toga, skoro svaka ovca na sebi ima poneki karakterističan znak pomoću kojeg se može vizualno identificirati. Ponajviše su to karakteristične crne mrlje koje mogu biti na runu, obrazima, oko očiju, na ušima, repu ili na nogama. Iskusni ovčari mogu prema svim tim znakovima točno odrediti o kojoj se ovci radi, a prema njenom vanjskom izgledu, snazi, hodu, a ponajviše zubima mogu im odrediti i godine života tj. njenu starost. U skladu sa svim nabrojenim osobinama ili karakterističnim znakovima počesto ovčar svojoj ovci nadjene i osobno ime, primjerice: Očalinka, Murica, Maćica, Šara, Vela, Šesna, Muala, Plaha, Duobra, Cota, Krivostruana, Rogujica itd.

Na ovaj način dobar ovčar raspoznaje svoje ovce, gotovo svaku ako ih nema puno, i problem bi bio riješen kada ovce ne bi izlazile, bježale iz svog dijela pašnjaka – »ograjice« i kada se ne bi na taj način pomiješale s

ovcima iz drugog stada na pašnjaku nekog drugog vlasnika ili na zajedničkim pašnjacima – »komunuadama«, na kojima su nekada ovce boravile svake zime.

Dakle, problem je nastajao u trenutku kada je trebalo identificirati vlasnika ovce koja se je, primjerice, pridružila drugom stadu, kada je neka ovca »šla vaf škodu« - učinila štetu ušavši u vinograd, vrt, nasad kukuruza ili slično. Također je trebalo razdvojiti ovce većeg broja vlasnika koje su do proljeća boravile na komunuadi te ih razdvojiti i prebaciti u vlastite pašnjake bliže selu kako bi se u njima okotile i potom mogle musti radi pravljenja sira. Ponekad su se dešavale i krađe, te je trebalo pronaći ovcu, odnosno identificirati lopova, kojih je, nažalost, uvijek bilo.

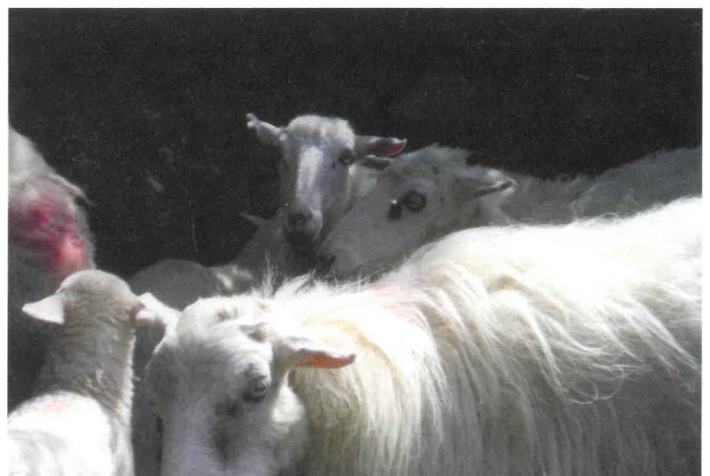
Da bi se omogućila identifikacija svake pojedine ovce, odnosno njenog vlasnika, ovčari su od pamtivijeka svoja stada označavali različitim karakterističnim znakovima. U Punta Križi su poznata tri različita načina označavanja ovaca:

1. **beleh** – označavanje ovaca zarezivanjem na ušima karakterističnih znakova;
2. **žgat** – označavanje ovaca urezivanjem ožiljaka na njušci ovce užarenim željezom;
3. **tararošit** – označavanje ovaca raznim bojama na butinama i leđima ovce.

Beleh

Beleh predstavlja karakterističan znak koji se škarama za strižu ovaca zareže u pravilu na oba uha. U Punta Križi tako zarezanih ureza, odreza ili proboja na uhu ovce ima ukupno osam, a kombinacije svih njih zajedno čine bezbroj kombinacija te je gotovo nemoguće da se ponove. Ti se znakovi urezuju na desno – »dijesno« ili lijevo – »lijevo« uho a ako uho nema nikakav znak, kaže se da je uho – »celuho«. Znakovi se urezuju s prednje ili stražnje strane uha za što se kaže »sprijed« ili »zuad«.

Ovce i janjci su se označavali – »beležili« pri striži ovaca, odnosno nakon što bi se odlučilo koje će se janjce odvojiti za klanje, a koje će se ostaviti za pašu. Uvijek se

za pašu ostavlja »janjica« koja je po prosudbi ovčara najbolja – »duobre race« tj. od »duobre mlekarnice matere« - od ovce koja daje više mlijeka, odnosno od one koja i vizualno zadovoljava više uvjeta tj. neophodno je da ta ovca bude: »vela«, »juaka«, »šesna«, »kruotka«, »visoka z dalgim repuon« - velika, snažna, dopadna, pitoma, visoka s dugim repom. Tako odabrano janje se »zabeleži« - označi tj. na njihove uške ureže »svoju beleh«. To se obično čini udvoje na način da jedan drži ovcu, odnosno njezinu glavu, drugi škarama ureže ili odreže dio uha. Pri tome janjac otrpi bol, a krv poteče iz odrezanih dijelova uha. Nakon ovog, za ovcu neugodnog čina, ona usplahireno pobjegne, pripije se uz gromaču ili sakrije pod kakav grm te neko vrijeme mirno stoji ili leži. Već nakon nekih pola sata krv joj prestane teći, a za par dana još su uočljivi ožiljci. Već nakon tjedan dana na ušima se više ne vide nikakvi tragovi rana na odrezotinama i nikada se nije desilo da ovca zbog toga ima neke posljedice. Složit ćemo se da je ovo pomalo okrutan način obilježavanja ovaca, ali na ovaj način, za svagda, ovca dok je živa, na sebi nosi svoj identifikacijski znak – svoju osobnu iskaznicu.

Belezi – osnovni znakovi

1. **però** okomiti izrez u obliku pravokutnog trokuta na vrhu uha, može biti »zad« ili »spried« na oba uha
2. **bôta** bočni izrez u obliku istostraničnog trokuta, položaj mu može biti »zad« ili »spried«
3. **sôpaj** izrez na vrhu uške u obliku istostraničnog trokuta može biti na »dijesnoj« ili »lijevom« uhu
4. **kârno** okomito odrezan vrh uha, položaj mu može biti na oba uha
5. **pirunići** dva paralelna ureza na vrhu uha koji ušku dijele na tri dijela (poput »piruna« - vjeličke), može biti na oba uha
6. **škûja** pravilna okrugla rupa probušena na sredini uha, položaj joj može biti na oba uha
7. **križuho** križ na uhu, uho izrezano u obliku križa tj. simetrični trokutni izrezi s prednje i stražnje strane uha, kombinacija simetrične bote, sprijet, »zad«, može biti na oba uha
8. **macûho** koso odrezani vrh uške može biti na oba uha

Dakle, svaki od ovih osam znakova ima svoje ime, svoj narodni naziv, te se na ovaj način bez poteškoća može odrediti vlasnika svake pojedine ovce. Može se slobodno reći da je kombinacija ovih znakova na oba ovčja uha u naravi njen jedinstveni matični broj i na taj način do zabune nikada ne može doći.

Kada se izriče naziv pojedinih beleha ovce, uvijek se najprije nabrajaju znakovi za desno, a potom za lijevo uho.

Radi pojašnjenja navest ćemo belehe dviju obitelji iz Punta Križe koji se, nažalost, više ne koriste.

Belezi obitelji Rukonić i Rogović

Rukonić Dinko
pok. Josipa

dijesno sôpaj
lijevo celuho

dijesno kârno i bôta zvad
lijevo škûja

Rogović Ivan
pok. Ivana

dijesno pero sprijet, dvije bote sprijet,
škûja i bôta zvad
lijevo bôta zvad

Rogović Marija
supruga Ivana

dijesno pirunići i bôta sprijet
lijevo kârno

Gotovo svaka obitelj u selu imala je svoj beleh.

Obitelji bez ovaca nije ni bilo jer su čak i oni najsiromašniji, koji nisu imali ni jednu »ograjicu« - pašnjak, imali poneku ovcu, koju su pasli vezanu na javnim pašnjacima, ponajviše po seoskim putevima i stazama.

Postojalo je nepisano pravilo da je prvo muško dijete u obitelji nasljeđivalo obiteljski beleh, odnosno beleh svoga oca. Sljedeća muška djeca obično bi pri krštenju - »na karstu«, pri tom svetom činu, dobivala svoj beleh od kuma.

Novi su »belezi« u obitelji dolazili i prilikom vjenčanja jer bi mladoženja od svog vjenčanog kuma dobivao ovcu na dar s novim belegom. Često bi i nevjeste kao svoj miraz - »dotu« u svoju novu obitelj donosile po koju ovcu sa svojim belegom.

Na ove su se načine belezi širili, izmišljale su se nove kombinacije znakova a u svemu tome ne smijemo zaboraviti nešto što je nama u Punta Križi, kao i svim žiteljima Cresa i Lošinja bilo temeljno, a to je samo ovca.

Ona je svakoj obitelji predstavljala osnov, stup življenja i preživljavanja. Bez nje se nije moglo opstati. Njeno meso, mlijeko, sir i skuta bili su temelj ishrane, a njena vuna i koža osnovna sirovina za izradu odjeće. Od nje su se radili i narodni glazbeni instrumenti - »mešćić«, posude za prijenos vode, grožđa i sl. - »mijeh«. Ovčji gnoj hranio je skromne nasade pšenice - »žita«, ječma - »jaš-

mika«, kukuruza – »farmentuna«, s njim se gnojilo lozu, maslinu, bob, bižu i fažuol.

Stoga ne čudi da se još i danas za siromašnog čovjeka, ili obitelj koja skromno živi kaže: »Nimaju nanke svuog belega«.

U svakom selu, pa tako i u Punti oduvijek je postojala najmanje jedna osoba koja je sve te silne znakove i njihove kombinacije pamtila pa se radi identifikacije vlasnika beleha obraćalo toj osobi. Kako su se belezi širili, pojedinci su ih počeli zapisivati u pojedine knjige, u »libar od belezi«. To su uvijek bile poštene, inteligentne, ugledne osobe u selu, ponajviše seoski starješine – »ancijani« kod kojih su se knjige čuvale, a oni su bili zaduženi i za davanje novih beleha, uvijek pomno pazeći se na novom belehu ne ponove neke od postojećih kombinacija. Kada je dolazilo do nesporazuma uvijek se radi otklanjanja bilo kakvih nedoumica, obraćalo njima. Ponajviše se radilo o situacijama da je vlasnik stada među svojim ovcama nalazio tuđu te ju je pošteno želio vratiti njenom vlasniku. Bilo je situacija da bi se pronašla uginula ovca te bi se tada ovcu odrezalo uho i odnosilo u selo radi identifikacije vlasnika te uginule ovce. Čuvari stada – »bravari«, koji su čuvali ovce veleposjednika na Lusarama, Parhuavcu, Murtovniku ili Matualdi, morali su kao dokaz da je ovca krepala, vlasniku donositi odrezano uho s vidljivim belehom. Kako nikada nije sve bilo idealno, tako je i u prošlosti uvijek bilo onih koji su na nepošten način pokušavali izigrati običaje – »užuanca« i zakone – »rijegule« pa se dešavalo da bi poneki lupež ukrao tuđu ovcu i promijenio beleh – »prebeležil bi ju«. Ovakvi pokušaji mijenjanja beleha s tuđeg na svoj, nikad nisu uspijevali jer bi se uz asistenciju – »ancijana« i »libra

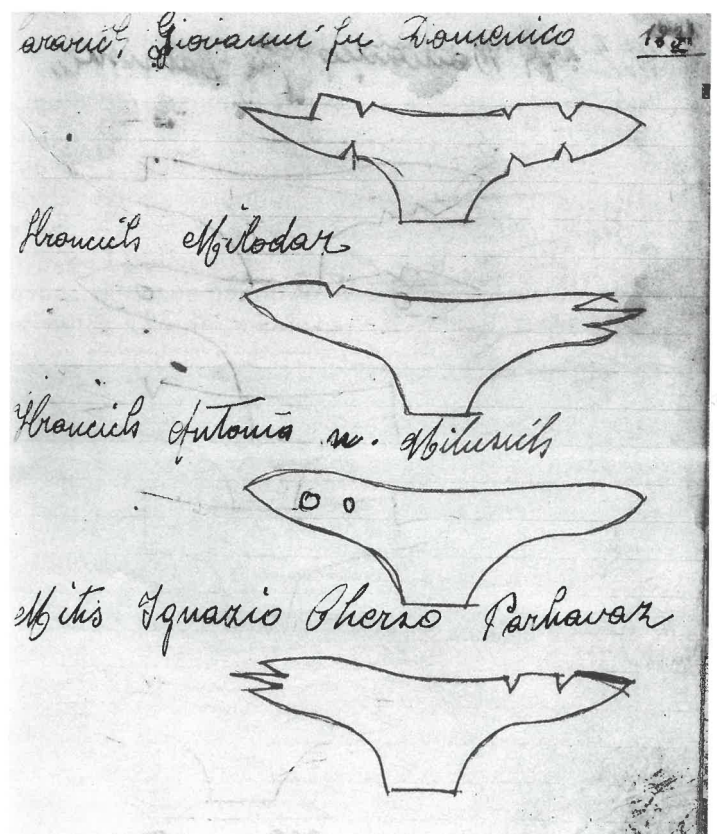
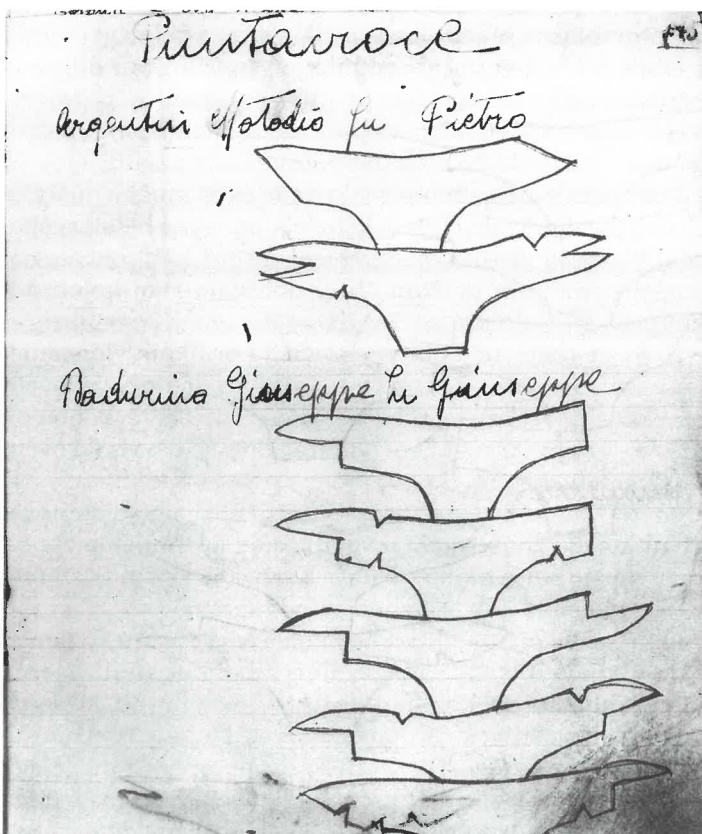
belezi« ubrzo razotkrila ova nepoštena rabota, a ta je osoba još generacijama bila izložena pričama i prepričavanjima kako je nono tog i tog pokušao od pera učiniti karno ili od bote mačuho.

Belezi su ponekad, naročito u seoskoj gostioni znali biti predmetom zadirkivanja i šala pa bi se veseli mladići znali uz koju čašicu vina rugat nekom tko je bio po njihovom mišljenju manje inteligentan da: »un ne more zapametit nanke svuog beleh« ili bi mu se rugali da mu je beleh: »bota sprijed i dvije škuje zuad«, misleći pri ovom zadnjem na dvije anatomske šupljine koje ovca ima na stražnjem dijelu tijela ispod repa.

Nepobitno je da su belezi pratili naše pretke od rođenja do smrti, oni su bili obiteljski znamen i prenosili su se iz generacije u generaciju te su tako i opstali do današnjeg dana.

U Punta Križi su danas sačuvane dvije knjige belega.

Jedna se čuva u kući Beriše Balije i njegove supruge Dane, koja ju je naslijedila od svoje pokojne majke Rine Marušić r. Brako. Ovu je knjigu napisala Nadalina Brako koja je sa suprugom Antonom živjela na pastirskome stanu Ograde. Na kraju knjige stoji datum 06.02.1940. pa možemo pretpostaviti da ju je Nadalina tada i napisala, odnosno prepisala iz neke ranije knjige belega. Ova knjiga se sastoji od ukupno 132 stranice te su u njoj navedeni svi tada postojeći belezi za mjesta Nerezine, Sveti Jakov i Punta Križu. Iz knjige je vidljivo da je u to vrijeme u Punta Križi bilo u uporabi 99 belega pri čemu su neke obitelji imale i do 8 belega, a neke samo jedan. Pod Punta Križu su navedeni i belezi za pastirski stan Parhavac, tada u vlasništvu obitelji Ignazio Mitis iz Cresa i Lusare, vlasnika Nikolo Lemesich, također iz Cresa.

Druga se knjiga čuva u Punta Križi, na Varošu u obitelji pokojnog Ivana Toića. Napisana je poslije II. svjetskog rata, a on ju je naslijedio ili prepisao od Joakima Lekića – Jakina koji je živio na Parauavcu.

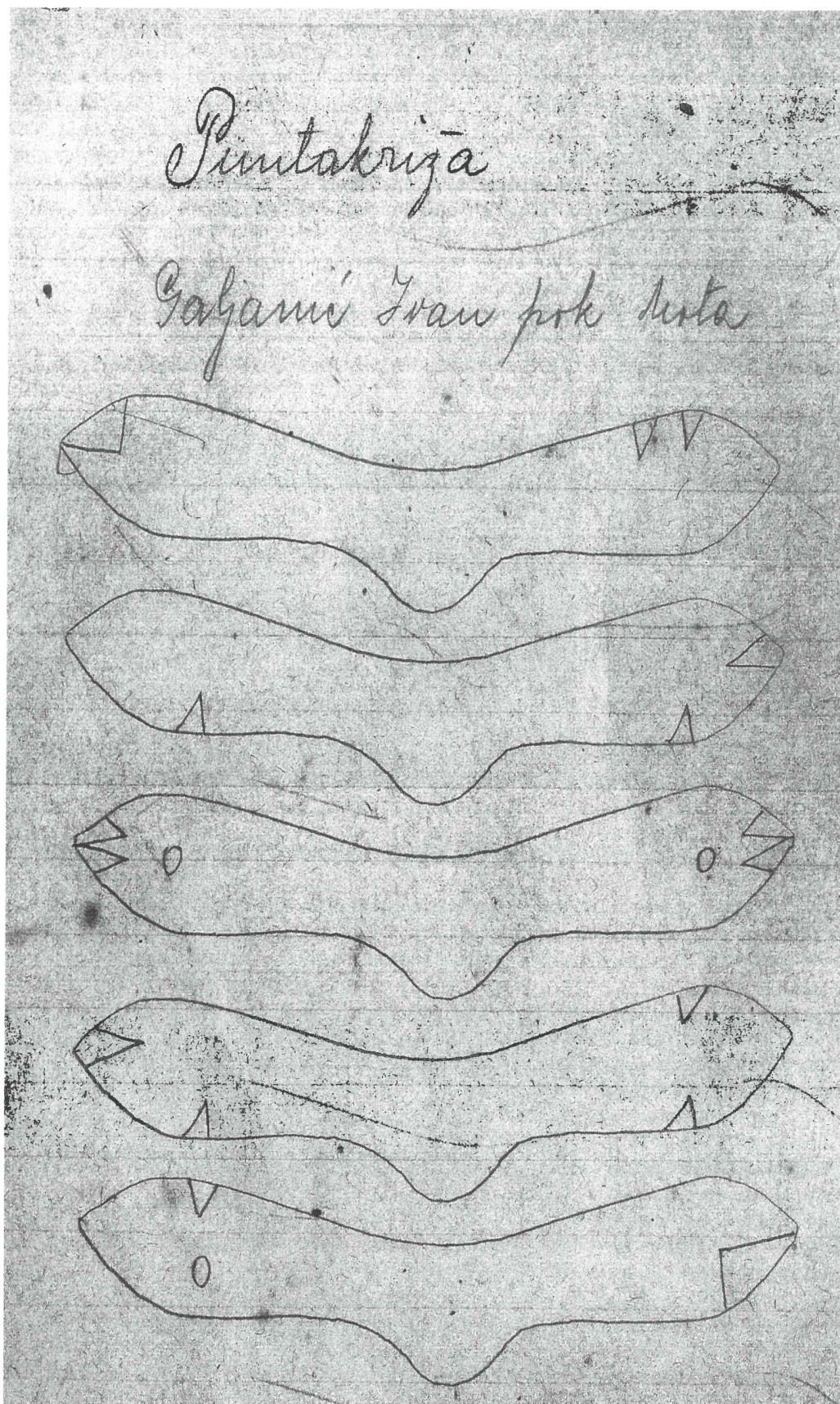
Ive Toić je do svoje smrti prošle godine uredno vodio ovu knjigu i po potrebi u nju unosio promjene. Za unošenje novih belegov tj. za izradu crteža ovčje glave s ušima koristio je šablonu izrađenu od kože. U ovoj se knjizi nalazi 118 belega za područje Punte Križa.

Između ove dvije sačuvane knjige belega postoje određene razlike što i ne treba čuditi s obzirom na protok vremena.

Naime, obitelji su se širile, raslojavale, pojedine i nestajale, što je i neminovno. Rođenjem su obitelji dobivale nove članove, smrću su nažalost neki nestajali. Kćerke su se udavale i u pravilu odlazile od kuće. Sinovi su se ženili i u obitelj svojih roditelja dovodili svoje životne izabranice ili odlazili iz kuće i osnivali svoje nove obitelji. Iz ovih su se razloga u obiteljima mijenjali i belezi, dobivali su se novi, poneki nestajali. Stoga je logično da su i nastale poneke razlike u dvije sačuvane knjige belega koje još imamo u Punta Križi. Vrijeme je činilo i čini svoje pa su belezi, kao i ljudi, nestajali, a stvarali se novi.

Danas je u Puntu u uporabi još desetak belega jer je i ovaca izuzetno malo u odnosu na negdašnji broj. Novovjekci ovčari na uši ovaca stavljaju markice s registarskim brojevima. To čine jer moraju, takvi su današnji propisi, ali iako po zakonu to ne moraju, ovacama urezuju i beleh. Naše su užuance jače od svih sistema, država i zakona. Oni su u povijesti dolazili i nestajali, a mi smo uvijek tu i tu ćemo i zauvijek ostati, kao i naši belezi, ti biljezi naše upornosti, žilavosti, izdržljivosti i ljubavi za naš zavičaj. Ostat ćemo u spomen onih koji su nam ovo, što danas uživamo, ostavili. Stoga se ufam i znam, da nitko od nas, svoj beleh neće zaboraviti, jer kako zaboraviti one od čijeg smo sjemena i ljubavi nastali.

Ljubo Galjanić

Koza zgojila juanca

Kada je Feruču Brusiću, ovu zimu, koza skotila kozlića neš je šlo po zlu i apena skoćen kozlić je krepual. Nekako vaf isto vrijeme jena od njegovih ovuac skotila je juanca i opeda neš ni šlo dobro, ofca je krepala.

Ma uof svijet nebi ni hodil unapred da se i vaf dižgruacije neš duobroga ne dogodi.

Juanca su, za ga ne hranit na bočicu, provali klast pod kozu i uon je lačan šubito počel sisat. Koza na početku, ni baš utela stuat smiron, ma se je već drugi duan kalmala i fijerma pustila da se juančić do sita najie.

Janjac je lijepo krešil, rasal, dobro se je i otustijel i na zadnje deboto prišal veći od svoje druge matere – koze. Niki se ne pameti da se je neš takovoga kadagot dogodilo a stareji govore da se je užalo klast juanca, komu je mat krepala, pod drugu ofcu. Vajalo ju je samo spočetka daržat dokle bi se juančić nasisal, a onda ofce dat da povonja kada bi se juančić od njejevinoga mlaka posral. Pokle toga ofca bi ga zijela kako svuoga.

Ma da koza odhruani juanca ti još niki ni videl ni čul, e pur, dogodilo se.

Dozvola za držanje koza iz 1925. godine

Birokracija i administracija danas nam zadaju grdnih muka i ponekad zagorčavaju život te se s punim pravom često ljutimo i negodujemo.

Izgleda da nam je sudbina oduvijek bila ista. Dokaz da je to tako je i ovaj dokument iz vremena talijanske administracije na našim otocima.

Da bi se mogla držati jedna jedina koza, trebalo je iz Punta Križa otići u Lošinj, što u to vrijeme nije bilo ni malo jednostavno, trebalo je još platiti taksu i tek tada se mogla dobiti dozvola koja je trajala samo jednu godinu i to još s pravom opoziva ako se koze nije držalo po ondašnjim regulama, odnosno morala je biti vezana ili u štali.

Vrijeme prolazi, mijenjaju se države i sistemi, mi dolazimo na ovaj svijet i odlazimo s njega, ali »njeno veličanstvo« birokracija vazda neuništivo ostaje i opstaje.

COMMISSARIATO CIVILE DEL DISTRETTO POLITICO
DI LUSSINO

No. *198*

LICENZA

di tenere **una capra** (§ 7 della legge 11 novembre 1883 B. L. P. No. 11 ex 1884, punto 4 dell' Ordinanza 1. giugno 1884 B. L. P. No. 12) in stalla colla riserva di revoca.

A *Antoniich Domenico m. di Gian*
in *Puntaracco* No. ....
Comune di *Terzane*
da *fine* 192... al *31* XII 1925
Lussinpiccolo, li. *6* II 1924
Il Commissario Civile
Gavran

Kako se negdar vrijeme pronoštkalo

Inglježi govore o vremenu aš to ih pjažua; ištešo kada nimaš o čemu govorit – o vremenu se vavek more. Naši stuari su ištešo vavek govorili o vremenu aš se moralo s kaićem puoć vaf Lošinju o v Nerezine, ol tornat f Puntu. Ko se šlo v bošak, moralo se znat kakovo će vrijeme bit da se ne zmoći; ko okuri puoć pomlijest ovce, premestit kozu ol vartal skopat.

Jedino kada se skopual vartal za kumpir, nise više moralo mislet na vrijeme – siguro nijeće dažjit dokle got ga se ne znamo.

Siguro da je najimportantneje bilo znat kakovo će vrijeme kada se moralo puoć s kaićem, brodom...

Po našen muoru nijegda se navigalo z mualimi kaići. Kako? Teško je to danas reć. Koliko se znua, parvi veći brodi ki su ovuda navigali su bili Garcí, ki mijuar godišć prije Nove Ere. Njihova navigacijuon, »Jantarski put« kako se danas zove, pasevala je i uz naše izule, po Lošinjskom kanalu. Garcí su jimeli »vele quadre« s kimi su mogli samo v karmu navigat. K večeru bi arenali bruot na špjažu, equipuaj bi šal van, na špjažu spat (aš na brodu ni bilo mesta). V jutro bi rinuli brout v muore, vozili su do imbokadure od vale, dvignuli jidro i hodili samo v karmu. Ko je bil vetar vaf pruvu, ostali bi na suhom, na špjaže, dokle se ne promijeni. Vadne bi pasali kih 40 do 50 mij, pret večer opet bi se fermali. Put od Garške do gore bi dural jeno leto, jeno leto nazad, sve skupa jedan vijujaj bi durual 2 godišća. Aš v zime se ni navigalo. Modijerni Svijet se čudi Penelope kua je muža čekala dvua godišća. Ni to niš kuntra našin ženuan, one su čekale muža z Amerike po četardesijet godišć.

Lošinjski kanual bil je pratičan aš jugo puše vero na gore, bura na dole. Jušto kako je garcima okurilo. Ma i ovako je bilo dižgracij. Jena nam je dobro prišla danas, našal se Apoksiomen.

Malo znuaemo o navigacijuonu ovuda za vrijeme Rima ol mijuar godišć kašnje, če se vremena tiče. Dižgrazij je bilo i onda, čuda anfor se

našlo. Za verovat je da su dižgracije bile v najvećem delu zavol slaboga vremena.

Kalkulua se da do 1400-te mornari nisu znali bordižat. Morali su jidrit samo f karmu, za slaboga vremena mogli su se zakrit samo šotovento, ko ga je bilo.1

Kada su mornari mogli bordižat, bila je navigacijuon čuda sigureja, moglo se puoć i šovravijento, pod koštu s kije je puhalo kede ni veloga vetra ni marijet.

In đeneral zijeto, astronomiju su judi znali čuda parvo od meteorolođije. I sve ono če je direkto viježeno z aštonomiju. Znali su kada će bit leto i teplo, kada zima i dažji. Znua se da su judi znali pronostikat višinjju vode vaf fiumijere Nil pret 60 šekuli. Monsune vaf Indijsken oceanu znali su pronoštkat pret 40 šekuli, stalni vetri na Atlantiku pret pijet šekuli. Teško je reć kako su se naselile izule na Pacifiku, ko su judi znali kakovo će vrijeme i kamo gredu o al'oo.

Nakon Isaac Newton-ove štatiške teorije, a libar jimamo mi v Lošinju vaf sefu na Buanke, moglo se dosta jušto predvit kada će bit kakova voda – basa ol visoka. Laplace je dual dinamičku teoriju visokih i basih vodah. Naš profešur Nautike Ambroz Haračić je v Lošinju meril višinjju vode tako da danas siguro Hrvatski hidrografski institut iz Splita more za Mualo Selo dat višinjju vode i vrijeme živo ežato. Hvala Lošinju, i Cresani i Baščani znaju ežato kada i koliko će bit visoke i base vode.

Naši judi i brodi pejali su darva s Punte ol Senja v Neci. Znuali su da kada puše juako jugo, spečalmente ako puše čuda vremena da će se tamo slabo armižat: muore bi splavalo na rive, slabo se moglo pajeti kladat. Kada je pak čuda vremena puhala juaka bura, brodići nisu mogli blizu kraja prit zavol base vode, po dalgih punteh su se šmurići z faši na bruot nosili.

Čuda teže je pronoštkat vrijeme v mualih muoreh, blizu košte. Nevremena se ovde barzo kambjuju, vela je diferijencija koliko se stepli muore ol

kruaj, vetri su nagli, nažalost i živo juaki.

Kol nas znuaemo neć kako se pronoštkalo zadnjih stuo godišć. Naši judi dosta žive, jima još ki povedat. Ma svi ti previjžuni su bili kruatki, od nekoliko uri do ki duan mašimo. Od nijegda su mornari jimeli na brodu nekakof higroškop: uzguor pusteje bi jimeli obešen truak od kobodnice. Nisu v jutro nanke morali otvorit oči, dosta je bilo da z ruku ćapaju truak: ko je bil tvardi, voldir da je vane suho vrijeme, bura. Ko je bil mehki, vane je jugo, dažjevno. Čuda je našin juden pomogal barometar. Nažalost na skalah barometra uz prešijuon vaf milimetrah ol unci merkuria je pisalo kakovo je vrijeme: od suhoga i tjeploga preko variabila do najgorjih gardih vremenuah. Danas znuaemo da to ni jušto. S parstom se batilo po staklu barometra i videlo se ko se dvijeze ol kaluje. Ko se dvizalo, bit će lijepo vrijeme; ko se kaluje – gardo. To je već bilo malo jušteje.

Doma su judi imeli na zidu obešene one muale kućice kede su bili obešeni muali mužić i ženica. Ko je vane bil muš, vane je suho, lijepo vrijeme. Kada je vane bila žena, južina i daš se parićevual. Nakon Rože Luksemburg tih inštrumijenti više ni. Danas, govori se, žene daržiju tri kantuna kuće, mi muški slabo onaj četarti. Da se danas udela takof inštrumijent, mužić i žena bi promenili mesto: kada bi vane bil muški – vrijeme bi bilo gardo.

Nakon toga su prišli higroskopi kede se na skale moglo preštet relativnu umidituat. Ne moramo njanke govorit da ti štrumijenti su samo pokaževali kako je vrijeme bilo sada a ne kakovo će bit kašnje.

Mornari vavek ćakulaju. Najviše o vremenu. Forši je to i dobro, jedan drugomu, stuari mlajemu govori svoju ešperijencu, sutra mu more pomoć kada se najde vaf takove prilike.

Čuda su pomogli stuari provijerbiji. Tako: »čuvaj se škure bure i svetloga juga«. Ol onoga: »luna colegada, marinaio in piedi«. Ma siguro je naj-

jušteja: »tramontana scura, butite in mar senza paura«. Ištešo se, užalo reć: »Rosso de sera, bel tempo se spera. Rosso de matina, la tempesta se avvicina«. Ne moran nanke spomenut da ovo vajua samo kol nas, ne na drugih muoreh.

Neke stvuari su sigureje, i nova šienza tako govori. Tako kada se na Velebitu stvori krunica bijelih oblaci, najkašnje za puar uri će hitit juaka bura. Ol kada se na Svijetom Mikulu ćapua basi oblak, jugo je spret vruateh. Ištešo kada se na Velebitu zgubi oblak, za puar uri bit će bonaca. Pero to ni za oblačić na Svijetom Mikulu: i kada oblaka ni – još vavek jugo more puhat.

Dobro je bilo znat da zimske bure malo kalmaju prija zore. I po zahoju. Z dobro tarcaloruanim jidrom moglo

se puoć preko Kanala, bilo v Nerezine, Svijeti Martin ol vaf Velo Selo. Ol put Punte. Od kako bi bura počela i kada, znalo se reć koliko duan će puhat i koliko će bit juaka. Ma vero to ni bilo maša jušto. Tako ištešo za jugo. V zime se v noći gjedal Mesec: ko je jimijel veli kolobuar govorilo se da će bit gardo vrijeme.

Kol nas se dosta jušto more predvidet kada će neverin. Kada se z lebića dvižu gusti, škuri oblaci, za puar uri neverin je nad nami. Nakon neverina šubito će zapuhat juaka bura; špečalmentemente predvečer. Zato kol nas sve valice jimaju mulić kako bi se kaić mogal zuat zakrit. Bil bi tude sigur i od lebića z neverinom i od bure kua će pokle zadimit.

V lete popuolne za lijepoga vremena kada se na tramontuanu i buru dvižu

visoki bijeli oblaci, (zovu se »cumulusi«) će reć da će bit lijepo vrijeme, puhat će lijepi maeštrual. I durat će do noći. Tada će bonacat. Bit će mirna nuoć. Kada se već zaškuri užua zapuhat burin s kraja. Ni juaki ma more se jidrit, šemaj pomoć z jenim veslom šovravijento. I užua durat do jutra.

A kako je danas? Previžijuoni su zis svimi tim instrumijenti i šateliti toliko jušte da ko habaš radio na kanalu 69 VHF – moreš juštat leroj kada zapuše vetar po onuon će su rekli.

Otte Čivoroz Oknid

¹V zadnje vrijeme se govori da su već neki Rimski brodi mogli bordižat. Neki govore da forši i Liburni i Feničani. Ma još se ni siguro.

Jir po valama i valicama PUNTE s Ivićem Badurina

Naša Punta Križa, najjužniji dio otoka Cresa, zasigurno ima jednu od najrazvijenijih obala s brojnim prekrasnim valama, valicama puntama i puntinima.

Priroda je u našem kraju bila izuzetno darežljiva i podarila nam ljepotu koja se može malogdje vidjeti.

Izletnik, turist, bio on šetač, kupač ili nautičar, može birati obilazak uvala baš po svom guštu. One su nevjerojatno raznolike, pjeskovite, neke s prekrasnim sitnim ili krupnijim bijelim žalom, neke muljevite s blatom koje podsjeća na »živo blato« ili kamenite s glatkim ravnim pločastim stijenama, do onih oštih, nazubljenih, izbrazdanih stoljetnim burama i gotovo nepristupačnih.

Uz obalu su brojne plićine, hridi, seke i basadure s prekrasnim podmorjem u kojima buja izuzetno bogat i raznovrstan biljni i životinjski svijet. Svaka je vala drukčija, svaka je bajka za sebe, o gotovo svakoj može se ispričati priča. Svaka vala je imala svoju uporabnu namjenu, u svakoj se odvijala neka aktivnost, zbio neki zanimljiv događaj.

Generacije Puntara emotivno su vezane za pojedine uvale. Od pamtivijeka se uz njih sjekla šuma, radile japnenice, držale ovce. U njih se dovozilo posječena drva na get, i ista krcala na brodove.

U njima su se bacale mreže, lovile lignje, potezao paniel, svetilo i ostima na bonacu lovilo ribu.

U njima se sklanjalo od nevremena, držalo barke i batele, gradile kućice za zaklon i držanje ribarskog alata. Gotovo da nema ni najmanje valice, punte, bočića, koji nema svoje ime. U brojnim nautičkim, topografskim i

turističkim kartama navedena su njihova imena ali obično samo za veće ili značajnije uvale i nažalost s vrlo često pogrešno napisanim imenom.

Narod je svim tim valama i valicama odavna nadjenio imena, vrlo logična, praktična i jednostavna i to uglavnom prema njihovom obliku, položaju, karakteristikama, pojedinim obilježjima ili namjeni.

Većina imena uvala, prema korijenu riječi koje nose, može se bez poteškoća pojasniti, dok se nekim teško može s preciznošću objasniti porijeklo nastanka njihovih imena.

Uza sve to, nepobitna je činjenica, da su ti nazivi uvala (kao i ostalih toponima na kopnu) dio naše povijesti, ona govore o nama, našim korijenima i bio bi neoprostiv grijeh zaboraviti ih.

Stoga je hvalevrijedan rad Ivića Badurine, koji ih je redom popisao, od prve Šešnie, »šotovijento« na zapadnoj obali Punte, do posljednje, punte Propovedi »sovravijento« na sjevernoj strani otoka. Naš je Ive to mogao učiniti jer je u svom životu u svakoj od tih uvala bio, oplovio ih je morem, obišao je svaki kutak naše Punte, gledajući ju s morske strane i to ne šećući, uživajući u njenoj ljepoti, već mukotrpno radeći privređujući za život. Sve je te vale i valice Ive prošao loveći ribu i u njima pristajao svojim brodom »Brankom«, krcajući drva crnike i živo vapno ili vadeći pijesak s morskog dna. Poznaje on dušu svake uvale, pamti seke, basadure, opasne puntine, znane su mu plime i oseke, kurenti i štige. Dobro su mu znana mjesta u valama gdje se po nevremenu i vjetro-

vima iz različitih strana može naći spas, pojadu kao i ona mjesta koja u plovidbi treba izbjegavati i gdje se skloniti od bure, lebićade i ponentade.

Zna on na kojem je mjestu u pojedinoj uvali najbolje pristat, gdje je pogodno mjesto na kraju za cimu vezat i gdje treba spustiti sidro da ne »zakuči«.

Stoga dugujemo veliku zahvalu Iviću što je našao vremena i volje te zapisao narodne, izvorne nazive svih naših uvala, te na taj način za buduće generacije sačuvao njihova imena.

Radi preglednijeg i lakšeg snalaženja nazive uvala naveli smo pod rednim brojevima kako bi ih mogli točno locirati na priloženoj karti.

1. **Šešnua** – najbliža uvala pastirskom stanu Drakovac.

2. **Maiskua** – iz nje vode dvije staze prema pastirskom stanu Ograde te dalje put prema Puntici Križa. U prošlosti su Puntari, koji su morali odlaziti u Nerezine, Lošinj i dalje u ovoj uvali palili vatru te dimnim signalom obavještavali Nerezince, znane po nadimku »Šnašić« i »Jurčina« koji su stanovali u Biskupiji, da barkom (na vesla i jedro) dođu po njih. U ovoj je uvali bio get.

3. **Meštromelić** – mala uvalica ispod brda Kalk, najbliži su joj pastirski stanovi Ograde i Smriječje.

4. **Kalduonta** – prirodna luka zakloništa, od nje vodi put prema Puntici Križa, u uvali je bio get za ukrcaj drva, a danas se u njoj nalazi ribogojilište.

5. **6. Plantur** – punta tj. rt, tanak i dugačak i uvala istog naziva u kojoj su se radile brojne japnenice. U uvali se nalazi lokva za napajanje ovaca. U uvali je žal, a u odronu zemlje vide se ostaci podnog mozaika antikne vile.

7. **Martinšjica** – od nje vodi put – očišćena šetna staza, do pastirskog stana Peski te dalje do P. Križe, u njoj se nalaze ruševine ranosrednjovjekovne crkvice svetog Martina po kojem je uvala dobila ime. U njoj se nalazi get, a u nju utječe povremeni bujični vodotok.

8. **Mijuanska** – uvala u kojoj je get na koji su se dovozila drva posječena na području Peski i Veli Mikložuana.

9. **Vela Galbočica** – »luka« Velog Mikložuana s getom, u nju se slijeva bujični vodotok.

10. **Muala Galbočica** – uvala s getom za ukrcaj drva, gravitira pastirskim stanovima Veli i Muali Mikložuana.

11. **Bijela Vala** – uvala s prekrasnim bijelim pijeskom po kojem je i dobila ime. U njoj se nalazi get i ostaci brojnih japnenica. Ona je »luka« Mualog Mikložuana.

12. **Pod Paržuni** – mala uvala koja se u autohtonom narječju naziva »buok« ili »bočić«.

13. **Pod Visoki** – slična uvalica kao predhodna, najbliži joj je pastirski stan Muali Mikložuana.

14. **Peškijera** – pličina ograđena zidom i povezana prokopanim kanalom s morem, ime je dobila od talijanske riječi pescare – loviti ribu. U njoj se nalazi prirodna zamka za ribe (cipli, mujeli, brancini) koje bi u nju, usku i duboko uvučenu u kopno, ušle a ne bi mogle izaći jer se na uskom ulazu moglo zatvoriti improviziranim »vratima« čiji se ostaci još mogu uočiti.

15. **Suha Punta** – rt i pličina – »seka« na kojoj se nalazi svjetionik. Narod je figurativno nazvao suha jer, ona za neiskusnog i nepažljivog pomorca predstavlja opasnost od nasukavanja – »puoč na suho«.

16. **Veli Žual** – uvala direktno izložena vjetrovima s južnog kvadrata u kojoj je upravo zbog takvog položaja nastao prekrasan morski žal.

17. **Punta Jidriešćica** – nalazi se na zapadnoj strani ulaza u istoimenu luku.

18. **Jidriešćica** – vrlo velika i duboka uvučena uvala, vrlo pogodna za zaklonište nautičarima i ribarima u kojoj se nalaze još deset manjih uvalica. Ime je dobila po crkvi Sv. Andrije – Andrea, Andre, Jadre, Jiedre – Jedrijejna.

19. **Tratica** – nalazi se na zapadnoj strani Jidriešćice, u njoj je privez – »mul« gdje su čamce držali žitelji Mikložuana.

20. **Veščina** – na zapadnoj strani Jidriešćice, u njoj se nalazi »mulina« gdje je pristajao brod – »veza« koji je prevozio stanovnike Punte Križa u Lošinj (Sveti Martin).

21. **Funtuana** – kuguol, najuvučeniji dio uvale Jidriešćica u kopno, s muljevitim dnom koje se na puntarskom dijalektu zove »kuguol«. Tu se nalazi izvor pitke vode koji ne presušuje ni u najsušnijim ljetima kada, prema ispitivanjima provedenim 1967. godine, daje 3250 litara na sat. Izvor je bio poznat i u dalekoj prošlosti pa su ga pomorci na jedrenjacima koristili za obnovu zalih pitke vode. U blizini se nalazi seosko groblje i crkva svetog Andrije.

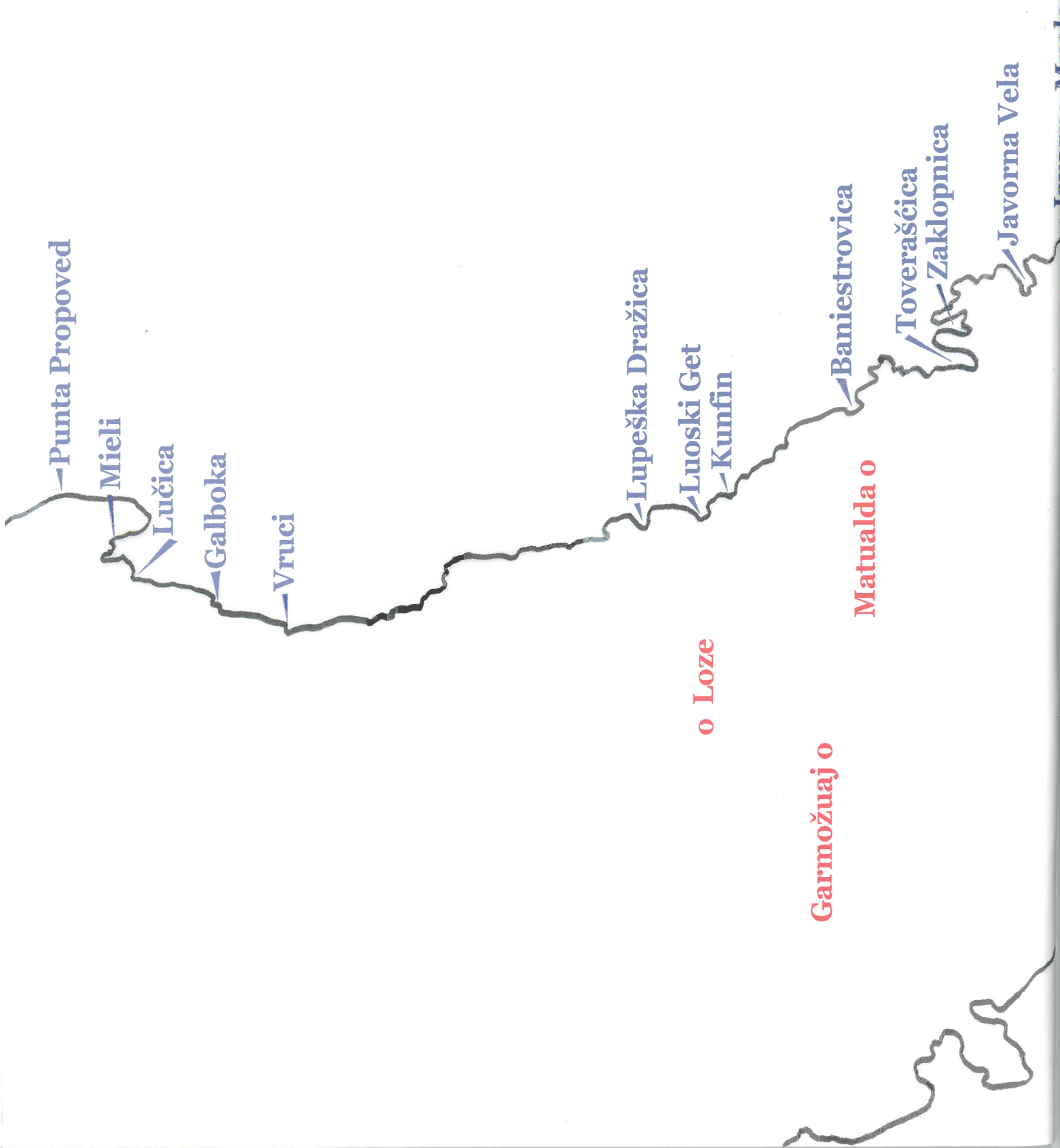
22. **Kučina** – prva uvalica sa sjeverne strane Jidriešćice, naziv je dobila po ostacima neke vrlo stare (prema saznanjima neistražene) nastambe, zgrade, čiji se temelji danas nalaze ispod razine mora.

23. **Muala Draga** – uvalica s nekoliko kuća koje su nekada služile ribarima.

Punta Propoved

Mieli

Lučica

Galboka

Vruci

Lupeška Dražica

Luoski Get

Kunfin

Baniestrovica

Toverašćica

Zaklopnica

Javorna Vela

o Loze

Garmožujaj o

Matualda o

24. **Vela Draga** – uvala s mulićem, stalno nastanjena, u njoj su prebivali najpoznatiji puntarski ribari Zorovići – »Barići«, a danas njihovi nasljednici.

25. **Artić** – rt koji dijeli Velu Dragu od Puguane.

26. **Puguana** – prekrasna uvala s malim ribarskim kućicama, lukobranom, svjetionikom i privezištem za čamce.

27. **Bokinić** – pješćana uvala s prirodnim fenomenom jer se nakon sve veće dubine (cca 1 m) pješćano dno opet uzdiže, postaje sve pliće (0,2 m) pa opet prema pučini postaje sve dublje. Uvala je u sklopu a/c »Baldarin« i u njoj se nalazi recepcija kampa te više nekadašnjih ribarskih i stočarskih kućica.

28. **Podstene** – ljupka uvalica sa žalom podno stijena.

29. **Punta od Lučice** – poslije ovog rta prestaje uvala Jidriešćica.

30. **Lučica** – prekrasna uvala danas u sklopu a/c »Baldarin« u kojoj se nalazi restoran.

31. **Punta Baldarin** – početak uvale istog naziva.

32. **Baldarin porat** – u kojem se s istočne strane nalazi Barničev get (33), uvalica Muala Lusarica (34) i Vela Lusarica (35) a uvala – luka Baldarin završava puntom i sekom Lusarica (36) odnosno pličinom udaljenom oko 300 m od obale. Baldarin s njemu pripadajućim uvalicama najbliži je pastirski stan Lusari do kojeg vodi put. Na dnu uvale nalazi se izvor pitke vode koji se u puntarskom dijalektu naziva »živa voda«.

37. **Debeli Artić** – vala koja već u svom imenu opisuje njegov izgled, blago zaobljen.

38. **Punta Mieli** – početak uvale Mieli.

39. **Mieli** – vrlo razvedena uvala smještena na jugoistoku od pastirskog stana Lusari, potpuno otvorena prema jugu u kojoj se nalazi pješćana obala. Ime je dobila od riječi miel – pjesak. U uvali se nalazio get za ukrcaj drva na brodove.

40. **Smradeika** – uvalica koja je dobila ime po mirisu, smradu koji se u njoj uvijek osjeti a nastaje od procesa raspadanja naplavljenih naslaga morskih algi koje južni vjetrovi nanose na njene obale u velikim količinama.

41. **Punta Dumijana** – rt koji je dobio ime po crkvi Svetog Dumijana čiji se ruševni ostaci nalaze u blizini. U crkvi su pronađeni vrijedni ulomci pleterne dekoracije.

42. **Vlaška** – prva uvala poslije Punte Dumijana koja je otvorena prema sjeveru tj. buri, vide se ostaci velikih japnenica uz more u kojima se proizvodilo i do 2000 kvintala živog vapna.

43. **Zaklopnica** – postoji mišljenje da je ime dobila od riječi »zaklopit« - zaključati što potvrđuje i njen izgled s dva rta koji ju zatvaraju.

44. **Punta Zakolo** – rt okruglog oblika – kolo.

45. **Zakijac** – prekrasna mala uvalica u kojoj se nalazi mali otočić – »škoić«.

46. **Zakolo** – uvala obrnuta sjeveru tj. buri.

47. **Punta Kolorat** – početak velike uvale Kolorat.

48. **Kolorat** – veća uvala i luka s više pripadajućih uvala, odlično zaklonište, nekada za pomorce i ribare a danas za nautičare.

49. **Karčenić** – omanja uvala smještena između luke Kolorat i uvale Maiška, u njoj se nalazi get.

50. **Maiška** – uvala dubokao uvučena u kopno u kojoj se također nalazio get za ukrcaj drva jer obližnje područje pastirskog stana Lusare predstavlja jedno od šumom najbogatije područje Punta Križe.

51. **Japnena** – ime je dobila po »japnu« - vapnu koji se je na ovom lokalitetu radilo.

52. **Porat** – uvala najviše uvučena u kopno ovog dijela P. Križa, samo ime joj govori da je bila sigurna luka zaklonište. Na dnu je kuguol – mulj.

53. **Skuanjška** – uska i dugačka uvalica.

54. **Desierti Buok** – mala uvala sa žalom na dnu uvale, desierti u dijalektu znači pust, bez raslinja.

55. **Melići** – ljupka uvala s lijepom plažom.

56. **Sridnja** – nalazi se u sredini uvale Melići.

57. **Punta od Ula.**

58. **Škojić** – mali otočić ispred Punte od Ula.

59. **Ul- luka sela P. Križa** s pripadajućim uvalicama navedenim pod brojevima od 60 do 65 s rivom i garofuli-

nom koji su služili za privez brodova – jedrenjaka te mulićima za privez manjih ribarskih čamaca, na dnu luke su naslage mulja.

60. **Lokvičina** – prva uvalica s južne strane Ula u kojoj se nalazi lokva.

61. **Jašina.**

62. **Vrutak** – u uvali se nalazi izvor vode.

63. **Porat** – luka.

64. **Paskvara** – uvala najviše uvučena u kopno u kojoj se nalazi izvor i lokva.

65. **Mieltina** – uvala sa sjeverne strane Ula koja je dobila ime po karakterističnoj zemlji sive boje na njenim obalama.

66. **Punta od struaže** – na ovom se rtu iza zaklona od suhozida – gromače čekalo (delalo struažu) nailazak salpi koje se lovilo bacanjem karakteristične mreže.

67. **Vrč** – luka, kuguol, ime je dobila po karakterističnom obliku koji podsjeća na vrč za vodu. Tu je bio get za ukrcaj drva a iz uvale vodi put do crkvice Sv. Antona i dalje do pastirskog stana Parhavac.

68. **Trstena** – uvala s getom na koji su se dovozila »gonila« drva s područja Parhavca.

69. **Golubiera** – u uvali se nalaze grote – škuje s gnjezdima divljih golubova.

70. **Matučić seka** – plićina – »seka« od samo dva metra dubine udaljena oko 300 metara od obale.

71. **Matučić** – uvalica s getom za ukrcaj drva.

72. **Punta Tanki** – vrlo uzak i oštar (tanak) rt.

73. **Javorna Muala** uvala u kojoj se nalazio get za ukr-

caj drva na brodove, gravitira području pastirskog stana Parhavac do kojeg vodi i put - staza.

74. **Javorna Vela** – uvala u koju su se dovozila drva s područja pastirskog stana Murtovník.

75. **Zaklopnica** – zaštićena uvala, »zaklopljeno« - zaključano.

76. **Toverašćica** – velika, duboka uvala, nekada vrlo aktivan get za ukrcaj drva s područja Murtovníka, od nje vodi put do ruševina romaničke crkvice Svetog Ivana.

77. **Baniestrovica** – uvala s getom koja je u blizini pastirskog stana Matalda.

78. **Kunfin** – uvala se nalazi na mjestu koje se smatra granicom – »kunfinom« između južnog i središnjeg dijela otoka Cresa.

79. **Luoski get** – mjesto u kojem su se na brodove ukrcaja drva posječena na području pastirskog stana Loze u čijoj se blizini nalazi svetište Majke Božje od Luoz, mjesto hodočašća žitelja Cresa i Lošinja, čiji je najstariji dio njen ulazni trakt izgrađen u XV stoljeću.

80. **Lupeška dražica** – uvala je dobila ime po lopovima - »lupežima« koji su svojim lađama u nju pristajali i na ovom potpuno nenaseljenom području, s pašnjaka odvodili janjce i ovce.

81. **Vruci** – uvala s izvorom podno Verina.

82. **Galboka** – uvala kojoj gravitiraju Verin i Plat »galboka« duboka.

83. **Lučica** – mala lučica s pristaništem podno Plata.

84. **Mieli** – prekrasan uvala s pjeskom, najbliže joj je naselje Plat do kojeg vodi staza.

85. **Punta Prepoved** – rt podno Plata.

86. **Veli i Mali Čutin** – otočići sjeveroistočno od obale. Na Velom Čutinu su nekada žitelji P. Križa držali ovce.

Hvala Iviću Badurini na trudu uz poziv na daljnju suradnju u Puntarskom fuoju a svima nama za buduće aktivnosti jedna ideja i prijedlog.

Nakon što smo inicirali i predložili čišćenje i otvaranje šetnih staza po Puntima Križa i u travnju ove godine doživjeli otvaranje istih uz prisutnost prve grupe od preko 100 turista, razmislimo o otvaranju novih šetnica, ali ovaj put ne kopnom već morem.

Šetnja, obilazak-plovidba od uvale do uvale uz prigodnu priču o svakoj od njih bio bi zasigurno još jedan novi predivan i izuzetno atraktivan turistički proizvod.

Edo Marušić - naš fotograf amater

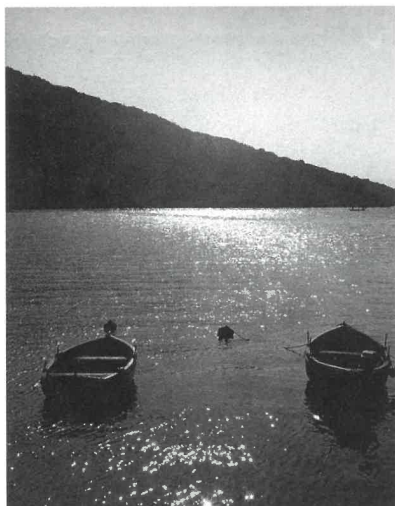

Fotografija je zaustavljeno vrijeme, tren vremena. Ona je i ovjekovječen predmet i prostor i život u njemu. Samo onaj tko to suptilno osjeća može napraviti dobru fotografiju, a to zasigurno može Edo Marušić.

Naš se Edo umjetničkom fotografijom bavi već više od trideset godina. U to je vrijeme imao mnoge samostalne i grupne izložbe, a on, marljiv, tih i samozatajan, o tome gotovo nikada ne govori. Životni ga je put vodio podalje od Punte Križa. Skrasio se u Ljubljani, zasnovao obitelj, ali svoje korijene nikada nije zaboravio. S radišnom suprugom i vrijednim članovima svoje obitelji, kada god mu to radne obaveze dozvoljavaju, vraća se svojoj Punt, uređuje kuću, vrt oko nje, radno se odmara i fotografira. Pred nama su fotografije njegovih i naših puntarskih maslina, tih simbola mira, dugovječnosti i trpljenja na našem otočkom kršu.

Edu zahvaljujemo na ustupljenim fotografijama, u sljedećim brojevima »Puntarskog fuoja« objavit ćemo ih još, a njemu i njegovoj obitelji želimo mnogo mirnih i ugodnih dana u Punt Križa.

Da bi se detaljnije upoznali s foto-radom Eda, prenosimo uvodne riječi slovenskog akademskog slikara Lojza Adamlje, izrečene na otvaranju njegove samostalne izložbe, upriličene dana 15.05. 1995. godine u Ljubljani.

Edo Marušić rodio se 17. veljače 1951. godine u Malom Lošinjju. Po zanimanju je grafički tehničar. Fotografirati je započeo 1975. godine. Izlagao je na izložbama po cijeloj bivšoj Jugoslaviji i inozemstvu.

Ispričati nešto o svom odnosu prema svijetu i vremenu u kojem živiš, razmišljati o smislu postojanja u ovom našem vremenu i prostoru, spoznati sebe, neprestano se uvjeravati i dokazivati, sum-

njati i kolebati se ili pak pripovijedati i prikazivati što te brine, uznemiruje, oduševljava, ono što potvrđuješ ili ti se jednom riječju, ne da bi znao zašto, čini zanimljivim - to su vjerojatno ona neizbježna pitanja i stanja nad kojima se uglavnom zamisle svi, koji su upoznali i savladali osnove fotografskog izražavanja, ali im rezultati do kojih su došli još uvijek nisu dali oslobađajuće zadovoljenje.

Tako se i Edo Marušić na spomenutim pitanjima zadržao i odlučio. Daleko od doma kamenitog Cresa, tu u maglovitoj Ljubljani, za tematsko jedro svog fotografskog izražaja izabrao je rodni kraj te ga prikazuje s vizualno najrazličitijim elementima kao što su more, kamen, arhitektura. Tek ponekad ga privuku ljudi, a u svom vidnom polju uopće nema suvremenog turističkog detalja. Svoje sjećanje iz mladosti kao da čuva pred nasrtajima stranoga.

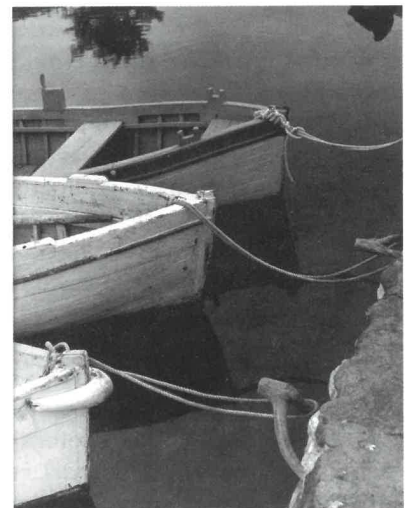
Želja za novim motivima, kao što su razgibana okolina, zapuštena ognjišta i ljudi koji ustraju u domaćem kraju, usprkos suvremenim promjenama, navela je Eda Marušića da luta po obližnjoj Istri.

Osnovna karakteristika Marušićevih fotografija je mirna i jasna fotografska pripovijest, koja ne dopušta ni najmanju sumnju o autorovom htijenju.

Danas, kad Marušića sve češće srećemo kao samostalnog izlagača, vidimo da je taj osjetljivi autor u svoju fotografiju unio ljepotu trenutka, igru svjetlosti u prirodi i jedinstvenost okoliša koji je mnogima skriven.

Kad Marušić kroz objektiv gleda creski kamen, srce mu počne kucati brže i zabilježen tren je jedinstven i tako svoj, tako Marušićev.

**Ljubljana, 15. 05. 1995.
akademski slikar
Lojze Adamlje**

Nošnje naših nona

Naše su se drage bižinone i none sve do pred sedamdesetak godina oblačile tradicionalno, odnosno bile su obučene u narodnu nošnju tj. kako mi to kažemo na našem puntarskom dijalektu »bile su obalčene na kas«.

Negdje u vrijeme talijanske vladavine našim otokom, otprilike u godinama između 1925. i 1935. nošnja se počela polako napuštati. Dolazila su vremena kada se već mogla kupovati gotova, konfekcijska odjeća, a stare su se nošnje koristile još samo u vrijeme blagdana i obiteljskih svečanosti te oblačile u danima karnevala. Posljednje nošnje nosile su pojedine, već vrlo rijetke starice i s njihovim neumitnim odlaskom, nestale su i nošnje.

Nakon II. svj. rata više se nisu mogle vidjeti. Narodne su nošnje, taj vrlo značajan dio našeg nacionalnog i narodnog blaga, još neko vrijeme ležale pospremljene u škrišnjama i ormarima, a onda ponajviše nakon rekonstrukcija i adaptacija naših starih kuća u Puntari Križa i potpuno nestale, zaboravljene i izgubljene. Iseljavanje iz sela, odlazak Puntara na sve strane svijeta, porast standarda, napredak tehnike, modernizacija i globalizacija učinili su

svoje, u ovom slučaju gotovo nepopravljivu štetu. Ali kako mudra narodna izreka kaže: »nikad nije kasno«. Uvjereni smo da još uvijek ima volje, želje i pameti da se naša narodna nošnja sačuva, obnovi, rekonstruira i otrgne od zaborava u spomen naših nonica koje su je tako ponosito i gordo nosile. Moramo pošteno priznati da smo mi, njihovi nasljednici, utapajući se u nove tijekove življenja, vrlo često prihvaćali sve novo, ono dobro, ali često i loše. Ponekad smo cijenili više ono tuđe nego poštivali svoje, a to se još i danas nažalost prečesto dešava.

Veseli da se u današnje vrijeme ti negativni trendovi zaustavljaju, da je buđenje svijesti o vlastitu identitetu i korijenima sve intenzivnije, da se opasnostima globalizacije suprotstavlja sve više osviještenih mladih ljudi i da se sve više cijeni ono što su nam u nasljeđe ostavili naši preci. Stoga smo i mi u skladu s našim planovima očuvanja baštine, običaja i tradicije pokrenuli inicijativu da od zaborava sačuvamo našu narodnu nošnju te za početak od puntarskih obitelji počeli prikupljati stare fotografije na kojim se ona može vidjeti.

Marica Badurina r. Pinezić sa sinom Urošom

Marija Bajčić r. Hrončić, sin Ivan i kćerka Elza

Odaziv je bio vrlo dobar iako su u početku poneki gotovo začuđeno rekli da takvih fotografija nema, da su izgubljene, uništene. S vremenom se pokazalo da nisu bili u pravu, u svakoj je obitelji pronađena barem jedna takva fotografija, nastala u vrijeme prije ili neposredno nakon I. svj. rata, u vrijeme kada su sve Puntarke, od najmlađih djevojčica do najstarijih nonica, bile obučene »na kas«.

Dio tog prikupljenog blaga predstavili smo u ovom broju »Puntarskog fuoja«, ostalo ćemo objaviti u sljedećim, a sve pozivam da još jednom strpljivo pretraže svoje obiteljske arhive naše »šufite, konobe, škafe, armarune i baule« te iz zaborava izvuku stare fotografije, pisma oporuke, svjedožbe, matrikule i ostale pisane dokumente koje ćemo nakon sistematiziranja i obrade rado objaviti

Narodna se nošnja sastojala od sljedećih odjevnih predmeta. Na glavi se nosio »facuol«, a na gornjem dijelu tijela nosile su se »košuja«, »vardakuol« i »dolamica«. Odjevne predmete donjeg dijela tijela činile su »muduande«, »šotnji kamižot«, »guornji kamižot« i »travijersa«.

Facuol

Žene u Puntari Križa »obalčene na kas« obavezno su u svim prilikama tijekom cijelog dana na glavi nosile »facuol« - rubac ili maramu. On se gotovo nikad nije šivao u domaćinstvu, već se kupovao u ondašnjim trgovinama u Nerezinama, M. Lošinj ili su ih muševci ploveći na jedrenjacima kupovali ponajviše u Veneciji, a ponekad donosili na povratku iz Amerike.

Na fotografijama je prikazan vardakuol sačuvan u obitelji Ivića i Line Badurina, koji je izradila seoska krojačica - »šarturica« Tonka r. Kremenčić, prvi put udana Pinezić a potom drugi put udana Butković, koja je nona Ivića Badurina po majčinoj lozi.

Facuol je bio izrađen od kvalitetnog finog platna, ponajviše od svile. Uglavnom je bio crne »čarne« ili tamnoplave - »blavitene« boje te, rjeđe ostalih svjetlijih boja kod mlađih žena i djevojčica. Na facuolu su ponekad bile »kitice« ili »bordure« cvjetnih uzoraka a neki su na krajevima imali »franžice« - kratke resice.

Nosio se u pravilu na dva načina i to »na batić« - vezan na stražnjem djelu vrata, te »pod vruat« - ispod vrata, na način da su oba kraja u svoj svojoj dužini visjela na prsima ili se jedan kraj facuola, obično lijevi, stavljao na lijevo rame - »kladal se na špalu«.

Košuja

Košuja je u biti bila jedna varjanta današnje ženske potkošulje i uvijek je bila bijele boje s dugim rukavima jer u ono vrijeme žene nisu nikada nosile kratke rukave. Košuja je bila bez »koleta« - ovratnika, a ispod vrata je imala nekoliko »mualih botunići« - malih dugmića, ali je ponajviše bila bez njih te je dio košulje oko vrata s prednje strane imao tri varijante, »okolo vruata« - okruglog oblika, »na puntu« - izrez u obliku slova V, i »na kvuadar« - izrez u obliku pravokutnika. Krajevi dugih rukava bili su »rikamuani« - izvezeni ili su na završetku rukava bili našiveni »mijerličići« - trake s izvezenim uzorcima.

Vardakuol

Vardakuol se nosio iznad košulje i u biti predstavlja vrstu današnjeg prsluka. Izrađivao se od kupljene tkanine znane pod nazivom »velud« - baršun ili samt, u raznim bojama koje su ovisile o životnoj dobi ženske osobe koja ga je nosila, a prevladavale su »čarna« - crna, »blavi-

Ovaj je vardakuol Tonka izradila za Maricu r. Muškardin, udatu Lekić prije početka I. svj. rata i u obitelji se čuva već skoro cijelo stoljeće. Ljubaznošću Line i Ivića u mogućnosti smo prikazati originalan vardakuol - hvala im.

tena« - plava, »bordo« - ljubičasta ili »škuro zelena« - tamnozelenena.

Izrađivale su ga u domaćinstvu žene vične šivanju i bio je »faturuani«, odnosno na »prednjici«- na prednjem dijelu su se našivale po rubovima kupljene trake s raznim šarenim cvjetnim uzorcima svjetlijih boja. Vardakuol se vezivao s »parhalu« - trakom s prednje strane »viježeval se je zis parhalu sprijed«.

Dolamica

Dolamica, u suštini ženska jakna, nosila se u hladnijem djelu godine iznad vardakuola.

Izrađivala se od debljeg platna sličnog samtu. Na dolamicu su se također s prednje strane našivale šarene ili crne trake »naštri« kao i kod vardakuola. U najhladnije zimsko vrijeme preko dolamice stavljaio se veći rubac - »facuol« koji je na krajevima imao rese »franže«. Nosio se obavijen oko vrata, a vezivao se na prednjem donjem

Lijevo: Roža Zaneli r. Kučić, u sredini: Marija Nikolić r. Badurina, desno: Rozarija Vidulić r. Bernabić. Fotografija iz 1914. god.

dijelu na način da čvrsto stoji na ramenima i prsima te je prekrivao leđa.

Muduande

Stara verzija današnjih ženskih gaćica bile su »muduande« izrađene od bijelog platna. U sredini su imale »špak« - prerez i bile su »dalge do kolijena« - dugačke do koljena.

Šotnji kamižot

Šotnji kamižot, doslovno prevedeno - donja haljina, predstavlja negdanju verziju današnje podsuknje, a izrađivao se od tanje bijele tkanine. U gornjem dijelu dosizao je do iznad prsa »bil je z bušton« pripijen uz tijelo dok se prema dolje postupno širio »na dole od puasa na šire«. Vezivao se na leđima, a na najdonjem dijelu »na finitku« bili su našiveni »mijerlići«.

Guornji kamižot

Suknju, ili po našu »kamižot«, izrađivale su seoske krojačice od kupljenog materijala koji se naziva »tibet«. To je bila tkanina »na pijetice«- vrlo sitno nabrana »kako armonika«, pa se rabio izraz »napijetuani kamižot«. Boje su mu bile »čarna« - crna ili tamnoplava - »blavitena kako vedrijuol«. Ovaj se materijal nije mogao peglati - »ni ga se moglo šumprešat« a za ga odložiti u ormar koristilo se »tubo od kuarite«- kartonska rola na koju se omotavao kamižot i na taj način spremao.

Travijersa

Preko »guornjeg kamižota« nosila se »travijersa« - pregača, izrađena od svile koja je bila u bojama, sličnim bojama »kamižota«, a mogla je biti jednobojna ili prošarana sitnim uzorcima (crticama, točkicama, kružićima) svjetlije boje. Pregača je za vezivanje imala s objiju strana trake- »parhale« koje su se vezivale odozad, oko pasa »viježene okolo puasa zuad«.

Postoli

Cipele - »postoli« bile su crne ili tamnoplave boje, a za vezivanje su ponajviše imale »botunići«- kopče za vezivanje, dok su cipele »na špigete«- s vezicama bile nešto rjeđe.

Nakit

Bogatstvo i količina nakita na našim nonama ovisio je poglavito o imovinskom stanju pojedinih obitelji, a sastojao se od naušnica - »orećini« koji su obično bili oni nazvani »vitice« - izrađeni od zlata s oštrom iglom koja se uvlačila u ranije izbušenu resicu uha.

Oko vrata nosili su se lančići - »koluari« ili »kolujajne« izrađene od zlata, crvenog koralja ili vrste morske školjke koja se nazivala »madre pjerla«.

Na rukama su djevojke i žene nosile zlatne prstene, ovisno o njihovoj dobi i statusu »parsten« ili »vericu«.

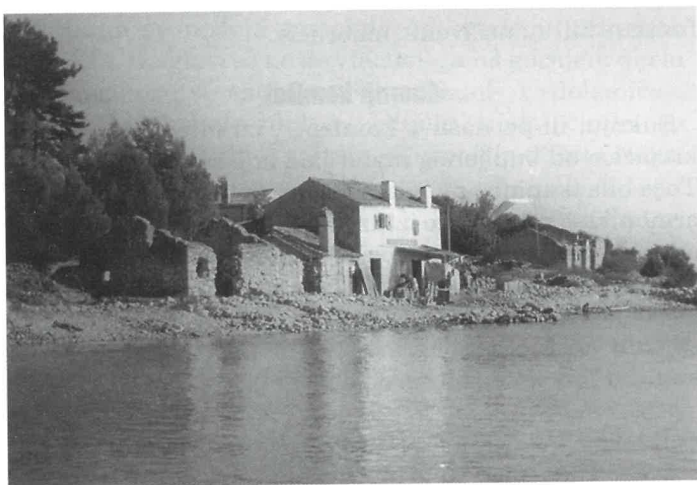
**Prema kazivanju
Norme Lazarić i Menke Marušić
Priredio: Ljubo Galjanić**

Počeci razvoja turizma na Punt i Križa

Ljubaznošću gospodina Slavka Podmenik, sveučilišnog profesora iz Slovenije i dugogodišnjeg zaljubljenika u Punta Križu, prikupili smo izvorna saznanja i dokumentaciju o danas već davnim danima kad se u Punt i počela radati nova gospodarska djelatnost – turizam. Prvi gosti – turisti bili su učenici srednjih škola iz Slovenije, odnosno preciznije članovi »Počitničke zveze« - Ferijalnog saveza iz Maribora.

Kako je sve to započelo i kako su Bokinić i Pogana otvorili vrata turizmu, detaljno nam je ispričao još uvijek vrlo vitalan gospodin Slavko.

Uvala Bokinić 1958 god.

U ljeto 1957. godine, on je sa svojom suprugom i kćerkom brodom »Tribunj« putovao s Raba u Mali Lošinj. U to je vrijeme »Tribunj« na svojoj redovitoj liniji pristajao i u Pogani, gdje se tog dana ukrcao samo jedan putnik, mještatin Punte Križa. Tada je gospodin Slavko prvi put imao priliku vidjeti obalu najjužnijeg dijela otoka Cresa, od Punte sv. Dumijana do Suhe punte, prekrasnu uvalu Jidriešćicu i Poganu. Bio je zadivljen neditnutom ljepotom obale, zelenoplavim, kristalno bistrim morem i zauvijek se zaljubio u naš kraj. Još mu je i danas vjieran i od tada redovito svake godine ljetuje u Punt i, danas kao umirovljenik u svojoj skromnoj, malenoj, ali s ukusom uređenoj kućici na Pogani.

Te 1957. godine, ljetovao je u Malom Lošinju na Priku, u kući Bepice Picinića koji mu je dao prve informacije o Punt i, njenim uvalama i žiteljima.

Po povratku kući, u Maribor, gdje je radio u srednjoj školi kao profesor i ujedno bio jedan od rukovoditelja Ferijalnog saveza, kojem je osnovna zadaća bila da organizira putovanja i ljetovanja srednjoškolske omladine. Fascinantne ljepote Punte nisu mu izlazile iz glave. Tada je pomislio kako bi bilo predivno da svoje đake-ferijalce dovede u Puntu jer nije bio zadovoljan dotadašnjim ljetovanjem đaka u Rovinju gdje su bili smješteni u neposrednoj blizini tvornice sardina, tik uz željezničku prugu.

Svoju je ideju predložio predsjedniku Ferijalnog saveza Maribora, Jožetu Debevcu koji ga je s nepovjerenjem zabrinuto saslušao, s pravom brinući kako da djecu dovedu na otok, na mjesto gdje je moguć pristup samo s mora, bez vode i struje.

Unatoč opravdanoj skepsi prihvatio je da sljedeće, 1958. godine g. Slavko otputuje do Punte i ponovo pokuša vidjeti kako i na koji način organizirati smještaj đaka.

Slijeva nadesno: Toni Plešić, Slavko Podmenik, Jože Debevc i Romano Lazarić

U ljeto 1958. godine gospodin Slavko je stigao u Mali Lošinj te s »Tribunjem« iz Lošinja došao na Poganu. Pratio ga je Bepica Picinić koji mu je pokazao stazu od Pogane do sela (jer tada još nije bilo sadašnje ceste). U Punt i se upoznao s tadašnjim predsjednikom zadruga, pokojnim Tonijem Plešićem, s njegovom majkom Anom, suprugom Marići i kćerkom Nedeljkom. S Tonijem je razgovarao o mogućnostima i načinima kako na Bokiniću urediti najosnovnije uvjete za ljetovanje ferijalaca iz Maribora. Tada su obojica prihvatili inicijativu i dogovorili sljedeći susret.

Te se godine gospodin Slavko još dva puta susreo sa zadrugarima u Punt i, pa je osim obitelji Tonija Plešića upoznao i obitelj Romana Lazarića (koji tada završava ekonomsku školu u Puli, pripremajući se da preuzme računovodstvo u zadruzi) i obitelj Milana Pinezića.

U ožujku 1959. godine dogovoren je sastanak zadrugara u Punt i s predsjednikom Ferijalnog saveza gospodinom J. Debevcem. Tada je dogovoreno kako i gdje riješiti smještaj, iskrčiti terene za postavljanje šatora, osobito ruševne kućice na Bokiniću za kuhinju i skladište, kako riješiti nedostatak vode i električne energije i ostalo. Problema je bilo jako puno, neki su bili gotovo nerješivi, počelo se od ničega, ali su obje strane bile vrlo srdačne, prepune volje, želje i entuzijazma.

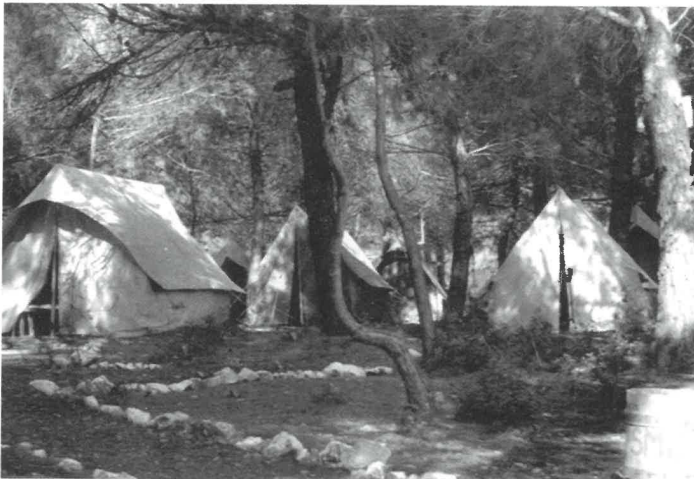
Zadrugari su za početak iskrčili i poravnali teren za

Slijeva nadesno: Jože Debevc, Toni, Marići i Nedeljka Plešić te Norma, Romano i Drago Lazarić

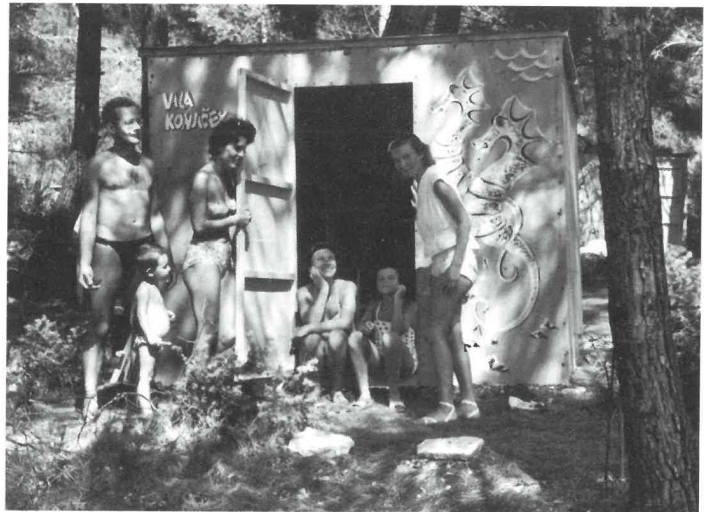
šatore u borovoj šumi na Bokiniću, a u svibnju iste godine iz Maribora je stigla prva radna grupa ferijalaca s tri profesora i u Bokiniću postavila prve šatore.

Prvi šatori na Bokiniću 1959. godine

Hranu su kupovali u Puntinu u trgovini zadruge i nosili je starom stazom na more. Tog 1. maja organizirana je u školi u Puntinu svečanost koju su zajedno pripremili ferijalci, učenici škole i zadrugari.

Na kraju školske godine, te danas davne 1959. godine, iz Maribora je došla druga, veća radna grupa, brodom iz Rijeke u Pogani s materijalom i alatom. Kako je jedan od najvećih problema bila opskrba vodom, nužnom za kuhanje, piće i pranje, najprije je očišćen stari izvor vode u Pogani te se voda u kantama nosila na barku u koju je smještena jedna velika bačva, pa se voda barkom veslajući prebacivala u Bokinić. Kuhinja je uređena u kući na samoj obali Bokinića, ali je prije trebalo popraviti krov, ognjište te štednjak. Hrana je nabavljena u trgovini u Puntinu, a po veće količine išlo se u Lošinj i prevozilo zadržnim brodom »Ul«. Određene količine voća i povrća ferijalci su kupovali od mještana Punte.

Kućice od lesonita za pratioce

Ova je radna grupa u dvije sedmice iskrčila put od Podsten do rive na Pogani, postavila šatore za đake i podigla kućice od lesonita za smještaj učitelja-pratioca na kojima je poznati akademski slikar Slavko Kramberger nacrtao vrlo lijepe motive morskih riba, rakova i školjki.

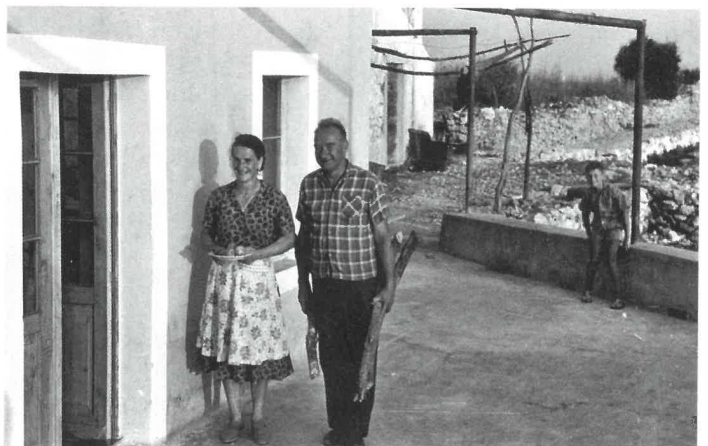
Od vlasnika kućica na Bokiniću unajmljene su tri uz samo more, za kuhinju, ekonomat i skladište.

Nakon svih ovih priprema početkom srpnja 1959. godine u Puntinu je stigla prva smjena ferijalaca čiji je prvi dio došao brodom »Tribunju«, a drugi dio zadržnim brodom »Ul«.

Dio poslova prijevoza morem za ferijalce preuzela su braća Zorovići Miro i Ive svojom barkom. Sve je u radu kampa dobro funkcioniralo, a tekući problemi rješavani su uz vrlo dobru suradnju s puntarskom zadržugom i uz svesrdnu pomoć njenog predsjednika Tonija Plešića.

Ubrzo je zadržuga na Pogani uredila i popravila napuštenu kuću i u njoj otvorila prvu gostionu u prostoru u kojem i danas radi restoran »Pogana« vl. Zlatka Matušana.

Gostionu su vodili supružnici Badurina Ivan i Antonija. Kruh za 60 do 100 osoba svakog je dana pekla nona Zoro-

Prva gostiona na Pogani koju su vodili Antonija i Ivan Badurina

M/b »Tribunj« - dolazak prvih ferijalaca VII/1959. god.

M/b »Ul« - dolazak prvih ferijalaca

vić-Barićeva na Mualoj Dragi. Zadruga je za ferijalce svojim brodom »Ul« organizirala izlete u Mali i Veli Lošinj, na Palacuol ili na Trstenik.

Kako u to vrijeme nije bilo ceste kojom bi se iz sela P. Križa, moglo vozilom stići do Drage, Pogane, odnosno Bokinića, puntarska je zadruga pokrenula inicijativu za izgradnju tog puta. Gradnju je financijski pomogla tadašnja Općina Lošinj, a radove su izvodili puntarski zadrugari i radna brigada srednjoškolaca-ferijalaca iz Maribora koja je u Puntu stigla u lipnju 1960. godine. Radovima je rukovodio predsjednik zadruge Anton Toni Plešić.

Iste je godine Općina Maribor ferijalcima kupila motor za barku pa više nisu morali veslati dovozeći vodu iz Pogane u Bokinić.

Sljedeće godine Ferijalni je savez uz pomoć Općine Maribor kupio zgradu, u kojoj je na Bokiniću bila kuhinja, i dio zemljišta u kampu. Planirali su otkupiti još dvije zgrade i privesti ih svrsi. S vremenom su se počeli javljati administrativni problemi koji su u konačnici rezultirali zabranom korištenja kampa zbog nedostatka osnovnih higijensko-sanitarnih uvjeta. Ferijalni savez dobio je minimalnu odštetu za zemljište i prestao dovođiti učenike u Puntu, a daljnje aktivnosti oko izgradnje kampa preuzela je »Jadranka« iz Malog Lošinja.

Gospodin Slavko Podmenik i danas smatra da sve to nije moralo ovako završiti, da je šteta što je na taj način

Izlet na otočić Trstenik

suradnja prestala i da se ferijalcima barem trebalo zahvaliti što su prvi za turizam otvorili područje Pogane i Bokinića, počeli čistiti terene za kamp, uredili prve zgrade, pomagali izgraditi put od sela do groblja i dalje do Bokinića.

On smatra hvalevrijednim trud uredništva »Puntarskog fuoja« da se mlađim naraštajima predstave počeci razvoja turizma u Puntu i predlaže da se na Bokiniću ili Pogani postavi spomen ploča koja bi podsjećala na prve »pionire« turizma koji su, unatoč svim početnim poteškoćama i kasnijim preprekama, ipak otvorili vrata ili barem »prozorčić« sadašnjem turizmu. To predlaže uvjeren da bi nekadašnji ferijalci, a danas već ostarjeli i umirovljeni profesori, doktori, inženjeri i slično, ovakvu akciju rado podržali, u njoj neposredno sudjelovali te financijski omogućili, tim više što je mnogima od njih Punta zauvijek ostala u srcu te još uvijek rado u nju dolaze.

**Prema kazivanju
gosp. Slavka Podmenik
zapisao Ljubo Galjanić**

Novoizgrađeni put od Punte Križa do groblja
Slijeva nadesno: Prof. Muslović, Bepica Picinić i nepoznati ferijalac

STAROVIJERKA – NAŠA ZABORAVLJENA MASLINA

U prošlom, drugom broju našeg »Puntarskog fuoja« upoznali smo se sa guorkulom, našom kraljicom među maslinama. Sada je red da opišemo starovijerku, drugu domaću sortu maslina, koja je nepravedno zapostavljena, gotovo i zaboravljena. Stariji maslinari je se zasigurno dobro sjećaju. Oni mlađi, na kojima ostaje daljnji razvoj našeg otočkog maslinarstva, slabo ju poznaju. Nije ni čudo, jer im se sa svih strana, nažalost i od onih koji bi morali najviše brinuti za razvoj maslinarstva, nude gotovo isključivo strane sorte. Netko će reći – glavno je da se sade nove masline, da se maslinici šire, bitno je da se ide dalje, da uhvatimo korak s Europom. Slažem se, djelomično su i oni u pravu, ali sorte leccino, pendolino i ostale uvezene sadnice maslina poznate su u Europi kao autohtone talijanske sorte. Zar ćemo mi sutra u svijet izvoziti ili turistima kod nas nuditi maslinovo ulje, dakle hrvatski proizvod od talijanskih sorti? Smiješno je to i žalosno, zar ne! Naše su sorte, kao ranije spomenute guorkula i starovijerka, o kojoj sada govorimo tu od vremena prije Krista. Prilagodile su se našem podneblju, opstale unatoč nedostatnoj brizi za njih, stotinama godina, odgovara im naša klima, otporne su na sve nedaće koje zahvaćaju naše otoke, naročito suša i solnošena burom, a daju dobar plod i izuzetno kvalitetno ulje. Zar ne shvaćamo da je kvalitetno maslinovo ulje od naših autohtonih maslina naš najbolji izvozni proizvod, naš brend, kako je danas moderno reći, i samo tako, uz sve poduzete suvremene agrotehničke mjere u maslinarstvu, možemo konkurirati na svjetskom tržištu. Uljem talijanskih sorti i količinama na tržištu buduće ujedinjene Europe, kao i na velikim tržištima Sjeverne Amerike i Japana, to sigurno nećemo moći.

Stoga upoznajmo starovijerku, našu domaću maslinu koju prema do

*Srarovjerka s Lošinja
– Greca di Lussino*

sada poznatim pisanim izvorima nitko, osim jednog autora, nigdje nije opisao. Ne nalazimo ju ni u jednom od brojnih stručnih radova koji se bave istraživanjima sorata maslina na našoj strani Jadranskog mora. Starovijerka je opisana samo u jednom stručnom radu, u kapitalnom djelu znamenitog profesora Carla Huguesa – »Elaiografia Istriana«, koje je izdano davne 1902. godine. On je naziva »Oliva greca di Lussino« (grčka maslina s Lošinja) te navodi i njen pučki – hrvatski naziv starovijerka.

Ako se prisjetimo da su naši nonići rabili izraz »Uon ti je stuare vire«, da bi pojasnili kako je netko bio pretkršćanske vjere ili govorili: »Ovo ti je uvde još od stuare vire, još od Garcija«, da bi opisali pojedine ostatke starih zidina (mirine), primjerice kad su opisivali ostatke samostanskih građevina na otočiću Palacuolu koji potječe od bizantskog doba, onda se nedvojbeno nameće zaključak, da su nadjenuvši ovoj maslini ime starovijerka smatrali da ona potječe iz pretkršćanskog doba i da je grčkog porijekla, dakle donesena na naše otoke

iz stare Grčke. Ovo zaključuje i profesor C. Hugues nazivajući je »greca«.

I tako smo poslije guorkule, koja je vrlo vjerojatno starija i od stare Helade, došli do još jedne naše masline koja pamti grčke bogove i božice, na čelu s Atenom, majkom svih maslina. Što li samo bogovi s Olimpa misle o nama kad vide kako smo ovu ljepoticu, starovijerku, zaboravili, zapustili i zanemarili.

Naša se je starovijerka, žilava, otporna i snažna, još uvijek zadržala u široj okolici Čunskog na padinama ispod Poluanže prema Liskom i Studijenčiću, u zavjetrinama uvala Artaturi i Zaboduarski, a prema sjeveru u burom zaštićenim uvalama sa zapadne strane Osorščice te u zavalama Halmaca i Taržića. Nalazimo je i na najjužnijem dijelu Cresa, među starim nasadima maslina Punte Križa. Sjevernije od Osora starovijerke nema.

Starovijerka se ističe bujnim rastom i otpornošću na vjetrove, hladnoću i sušu. Rodi uglavnom redovito, rjeđe obilno, pa se na njoj nađe plodova i u godinama kada guorkula uopće ne rodi. Izvrstan je oprašivač za guorkulu, koja nije samooplodna, pa su naši stari uz osam do deset stabala guorkule obavezno sadili po jednu starovijerku (ili istrijanku) čime su oni iskustveno, bez nauke i stručnjaka, postizali optimalno oprašivanje (danas nam stručnjaci na deset guorkula ili leccina preporučuju sadnju jednog stabla pendolina kao oprašivača, pa je logično da i tu sortu moramo uvoziti i skupo plaćati, iako daje vrlo sitan plod).

Starovijerka raste uspravno sa širokom krošnjom, a bočne joj se grane blago naginju prema dolje. List joj je uzak, duguljast, sjajno zelene boje s gornje, a zelenkasto sive s donje strane. Peteljka je lista srednje veličine.

Plod starovijerke koristi se isk-

Starovijerka u cvatu

ljučivo za ulje, velik je (ali manji od ploda guorkule), okrugao ili blago jajolik, crne ili tamnoljubičaste boje s jarko ljubičastim mesom sve do koštice. Boja ploda prije nego sazrije je svijetlozelene, a tanka se kožica ploda gotovo ne može odvojiti od mesa.

Koštica je izdužena, simetrična, s obje strane blago zašiljena i svijetlosmeđe je boje. Peteljka ploda je srednje duga i tanka.

Starovijerka je srednje rana sorta i zrije nešto kasnije od guorkule.

Zanimljivo je da je maslinova mušica i moljac puno manje napadaju nego guorkulu a jedina joj je mana što je osjetljiva na bolest pounovog oka. Rak masline je ne napada.

Njeno je ulje pomalo zelenkaste boje i vrlo dobre kakvoće. U ukupnom maslinarskom fondu zastupljena je s manje od 10%.

Pomnim vizualnim promatranjem ostalih jadranskih sorata masline i usporedbom njihovih osnovnih karakteristika (stablo, list, plod) sa starovijerkom, dolazi se do zaključka da je vrlo slična sa sortom drobnice koja je autohtona sorta otoka Korčule i predstavlja najbrojniju maslinu u maslinadama Vele Luke i Blata. Naravno, ovo su samo laička

opažanja, a u budućnosti će nauka dokazati ili odbaciti ove tvrdnje, naročito zbog činjenice da se danas genetski materijal može potpuno točno odrediti DNA metodom. Nepobitno je da starovijerka predstavlja još jedno naše bogatstvo, povijesno i gospodarsko, te treba učiniti sve da se ova sorta zadrži i proširi našim

maslinicima.

Koliko je starovijerka otporna, zorno nam je pokazala i ove zime koja je bila jako hladna, s više fortunala bure uz veliku posolicu. Na istim je temperaturama leccino i pendolino u potpunosti ostao bez lista, koji je naročito od posolice doslovno »izgorio«, dok je guorkula, a naročito starovijerka zadržala puno više vegetacije.

Kako u naše maslinike uvesti nove, mlade starovijerke? Njenih sadnica za sada nema u prodaji, a barem se nešto može učiniti na način kako su to radili naši stari. S podesnim alatom (motika, krasnica, pikun, sekira) odlomimo sa starog debla starovijerke »bokun huara zis žilami ki na sebe ima jet i posadimo palicu vaf skopanu škuju«. Ovako posadena mladica sporo će se razvijati i prvi će plod dati za 4 do 5 godina. Jedini realni način je da maslinarska struka odredi genetske osobine ove sorte te da u suradnji s rasadničarstvom proizvede sadnice. Budimo optimisti, nešto se početno na ovome već i radi, a dotle ufajmo se u stari sistem sadnje jer zaboraviti starovijerku bilo bi više od grijeha, a izgubit je bio bi pravi zločin prema našem naslijeđu.

Ljubo Galjanić

Starovijerka u cvatu

Maslina se voli od djetinjstva, a ljubav prema njoj prenosi se genetski, volimo je u duši jer i maslina ima dušu.

Tekst naše mlade Puntarke, Jelene Badurina, kćerke Mika i Nine, danas studentice Pravnog fakulteta u Rijeci, koji je napisala još kao dvanaestogodišnjakinja, najzornije izražava ljubav prema maslini, tom vječnom simbolu mira, vjere i naše opstojnosti na ovom škoju.

Moderni maslinari uvelike su pridonijeli osuvremenjivanju maslinarstva na otoku Cresu i svoje proizvode odaslali na svjetska tržišta...

Maslinik zakorjenjen u srce

Zio Toni: »Va ove je zemje natopjen moj znoj i karf«.

Maslina je oduvijek bila inspiracija pjesnika i slikara. Ona svoju ljepotu skriva u čvorastom deblu i glatkim listovima. Raste sporo i pažljivo, a svaki njen korak skriva duboke tajne. Ne pozna je nitko osim škrtog primorskog tla i maslinara. Svaku jesen ona dariva neugledne, sočne plodove. Nagrizena solju i suncem ustraje i usavršava se stotinama godina.

Maslinarstvo otoka Cresa seže duboko u prošlost. Premda je naša zemlja samo kap u maslinarskom moru, Cres se i danas ističe maslinarskom kulturom. Maslinici su sastavni dio njegovog krajolika.

Skrene li putnik s glavne otočke ceste jedan kilometar od gradića Cresa, pogled će mu se zasigurno zaustaviti na malom, ali plodovima bogatom masliniku. Stotinjak metara suhe zemlje u dužinu i pedesetak u širinu pokrivaju masline stare preko sto pedeset godina. Na pažljivo očišćenu tlu i uredno obrezane – to su masline zia Tonija.

Ziu Toniju maslinik se uvukao duboko u srce. Otkriva to i njegova konoba. U njoj se na starinskim drvenim policama zlati ulje. Poneke od boca imaju i svoju priču. Posebno se doima jedna neobično masivna boca sa šesterokutnim čepom. U nju su naraštaji ziove obitelji stavljali kapić uja.

Desetljećima su ulje najboljih uroda pohranjivali u tu bocu slojevito miješajući zlatnozeleno nijanse vrhunskog ulja. Zidove konobe osim obiteljskih fotografija krase i nekoliko umjetničkih slika. Našle su se tu i jedna do druge umjetnost i priroda.

Maslinik zia Tonija i sam je umjetnost. Njegovu stvarnu sliku ni najbolji slikar ne bi mogao prenijeti na platno. Njegova čvorasta debela gradila su se stotinama godina svakim danom nadmašujući ljudsku arhitekturu. Sjedio na bijelom kamenu i pušio lulu ili opipavao glatko lišće maslina, zio u

svom pogledu skriva duboku ljubav prema maslini, čvrstu poput njezina korijena.

U kratkom razgovoru sa ziom posebno me je zainteresiralo njegovo poistovjećenje masline s ružom zatvorenog pupoljka: »Deblom joj teku duboke tajne ovoga kraja. Kad sunce zađe iza Osorščice, lišće joj slika Vransko jezero... One su iste. Bogate su, ljudi im se dive i cijene ih.« Dok je pričao, u lijevoj ruci je stiskao pešćicu zemlje. Obrazi su mu opečeni od vjetra, a sitne bore zaokruživale su sjajne oči. Za njega su masline poput otočana, njegovih sumještana koji odolijevaju buri i svoje korijene čvrsto vežu o hridi obale. Znam da je to tako jer sam ga pitala:

- Zio, što tebi znači ovaj maslinik?

Ustao je, pogled usmjerio prema masliniku:

- Va ove je zemje natopjen moj znoj, ruke su mi palne korenčić i kamičić, a tišina i mir moja su srića.

Možda moderni maslinari mogu uvelike pridonijeti razvoju maslinarstva i svoje proizvode plasirati na svjetska tržišta, ali rijetki od njih su svoja stabla zakorijenili u srce kao što to čine stari creski maslinari poput zia Tonija. Hoće li oni vidjeti da noću, kad sve utihne, maslinici neobično sjaje? Bile su to oči jelena, repići krijesnice ili listići masline. Možda je ta svjetlost, o kojoj mi je sam govorio, ziu Toniju pomogla da svoj maslinik zakorijeni u srce i ulje čuva s umjetničkim slikama.

JELENA BADURINA, 7.b (12 g.)

Učitelj voditelj: Vesna Argentin

OŠ GORNJA VEŽICA

Gornja Vežica 31, Rijeka

VRIJES - *Erica arborea*

Nakon lajnstika, vrlo rasprostranjenog grma na području Punte Križa, koji smo opisali u »Puntarskom fuoju« br. 2 te u njemu opisali njegove brojne a danas zaboravljene uporabne vrijednosti, u ovom ćemo broju opisati još jedan grm, vrlo čest u Punt, koji danas nažalost, također nema nikakvu uporabnu vrijednost, što u ne tako davnoj prošlosti nije bio slučaj.

Radi se o vriješ, koji spada u porodicu *Ericaceae*, kojoj pripada oko 550 različitih vrsta. Mi ćemo opisati naš primorski vriješ, znanstvenog naziva *Erica arborea*. Za razliku od ostalih vrsta vriješova koji su u velikoj većini niži grmovi, naš vriješ spada u drvoliku biljku – stablo.

Pojedini primjerci vriješ, naročito na terenu gdje ima više zemlje, mogu narasti i preko dva metra u visinu. Iz njegovog »hara« - panja, relativno okruglog ili ovalnog oblika, koji je samo manjim dijelom vidljiv iznad

zemlje, gotovo okomito, skoro pravilno i ravno, narastu najčešće dva, tri ponekad i više izboja. Na tim deblima vegetacija je prisutna tek na više od polovice visine. Zeleni dio vriješ u biti predstavlja njegovo lišće koje je vazdazeleno, a listovi su u naravi sitni, iglasti ili ljuskasti i tvore relativno prozračnu krošnj. Samo deblo rijetko postigne debljinu veću od »žvardula«, odnosno promjer od oko 25 cm. Iznimka može biti jedino vriješ »samunik«, što je narodni naziv za samoniklo stablo, obično izraslo na pašnjaku koje ima i najveći podzemni panj.

Vriješ, pogoduje vapnenasto tlo, vrlo je otporan na sušu i posolicu, a nalazimo ga ponajviše u šikarama, izmiješanog s ostalim grmljem makije (breka, lajnstik, murta, smreka). Na pojedinim terenima samoniklo je rasprostranjen te čini omanje komplekse na kojima raste gotovo sam, a nalazimo ga i na čistinama tj. na rubovima pašnjaka.

Na području Punte Križa možemo ga naći gotovo svugdje, ali je u pravilu češći prema jugu, a najviše je rasprostranjen na području Lusara i Svetog Domijana.

Njegovo se drvo odlikuje čvrstoćom, ali nije elastično, lako puca, a nema ni kaloričnu vrijednost kao, primjerice, crnika pa se ne koristi kao ogrjevno drvo. Dakle, drvo vriješ je tvrdo ali krhko, a zanimljivo je da ga nikada ne napadaju crvi – »biše«, te je stoga vrlo trajno. Dok se sjekirom ili maršanom sječe vriješ, osjeti se blag i ugodan aromatičan miris, a samo drvo je zagasite crvenkaste boje ili boje cigle.

Vriješ cvjeta u proljeće bujnim, gustim ružičastim, sitnim cvjetićima i pčelarima je dobro poznato da je njegov cvat vrlo vrijedna paša za pčele.

Dobri znalci našeg kraja, a naročito oni koji imaju ovce, te berači šparoga, znaju da se na vriješ, rado zadržavaju »čeperi« - krpelji, pa je stabla i

grmove vřijesa bolje izbjegavati ili nakon prolaska pored njega, pregledati obuću i odjeću te s nje stresti neugodne, a ponekad i opasne »krvopije«.

Vegetaciju, tj. listiće vřijesa, ovcu jedu samo ako im nedostaje sočne trave, uglavnom u zimskom razdoblju kada su gladne i to samo njegove mlade jednogodišnje izboje a to čine još radije ako su na njima cvjetići.

Nije poznato da su mještani Punte Križa koristili listove ili cvjetove vřijesa za čajeve, ali su travarima poznata njegova ljekovita svojstva. Od sušenih vrhova u cvatu rade se čajevi, a travari ga ponajviše cijene jer ima moć otapanja kamenaca u bubrezima, žuči i mokraćnim kanalima. Osim toga koristan je za liječenje reume, gihta, za čišćenje krvi i kod raznih upala mokraćnih kanala, prostate te jajovoda. Dokazano je da pomaže kod loše cirkulacije u nogama, kod bolesti jetre, masnoće u krvi te upale zglobova.

Od vřijesa se najčešće kuha čaj koji se potom koristi za vanjsko ili unutarnje liječenje. S kupkom od vřijesa može se ublažiti osip na koži, lišajevi, prištevi i razni ekcemi.

Jači čaj od vřijesa (3 do 4 žlice na pola litre vode) uklanja migrenu, nesanicu i glavobolju, može se koristiti kao oblog za upalu oka, a nešto blaži čaj (2 žlice na pola litre vode) upotrebljava se kao kupka kod upale ženskih spolnih organa.

Ovi se čajevi mogu kupiti i u biljnim ljekarnama te se samo po sebi

nameće pitanje: Zašto se u nas, gdje vřijesa ima u izobilju i u potpunosti je ekološki čist, ne organizira njegovo prikupljanje (kao i na stotine ostalih naših ljekovitih biljaka) i korištenje u farmaceutskoj industriji? Valjda zato što je nama sve lakše uvoziti, a pitam se samo dokle će to moći potrajati.

Što se vřijesa tiče, još jedan koristan savjet. Zemlja ispod njega idealna je za uzgoj kućnog cvijeća u lončarićama jer je bogata svim tvarima koje su potrebne da cvijeće ima lijep rast - probajte i uvjerite se.

Do ne tako davno u Puntu se vřijes koristio za loženje u »japnicama« - u proizvodnji vapna, zajedno s ostalim brojnim drvenastim grmovima koji su se u tu svrhu sjekli.

Također se od njega radio drveni ugljen, iako za ovu namjenu nije bio optimalne kvalitete.

Uz sve do sada izrečeno, vřijes je između dva svjetska rata na području Punte Križa imao još jednu vrlo zanimljivu i korisnu gospodarsku vrijednost.

Stariji Puntari još pamte kako su u Puntu u zimskim mjesecima dolazile grupe od desetak radnika iz južne Italije, uglavnom iz pokrajine Kalabrije, pa su ih mještani nazivali »Kalabriježi«. Osim tog naziva, »krstili« su ih i »pipari« zbog posla koji su obavljali, a to je bilo iskopavanje »harića« - panjeva vřijesa od kojih su se kasnije izrađivale »pipe« - lule za pušenje duhana.

Po dolasku u Puntu ti bi siromašni talijanski seljaci - nadničari, najprije u šumi sami sebi podigli priručne, vrlo primitivne nastambe, a samo bi vrlo rijetko u selu unajmili kuću za stanovanje.

Sami su kuhali, a u selo su dolazili vrlo rijetko, samo radi kupovine osnovnih živežnih namirnica te ponekad na seoske fešte. Stariji mještani pamte da su tada plesali »tarantelu«, karakterističan ples žitelja južne Italije. Njihov se posao sastojao od cjelodnevnog sječe vřijesa i mukotrpnog iskopavanja panjeva. Od posječene dnevne mase usput su radili ugljen, ali im je osnovni posao bio vađenje tvrdih čvornatih panjeva vřijesa iz naše škrte zemlje. Kad bi iskopali »har« - panj, odnosno podzemni dio stabla vřijesa, pomno bi ga očistili od

žila, korijenja, zemlje, ugrubo bi ga obradili alatom za sječu, obično maršanom, i odlagali na hrpe. Pošto tako izvađeni panj nakon sušenja jako popuca, trebalo ih je čim prije ponovo zakopati u zemlju da na taj način zadrže vlagu, ne suše se i ne puknu. Prema prikupljenim saznanjima ovaj je posao u Punta Križi organizirao i vodio, danas nažalost pokojni, Mario Bani, čiji nasljednici žive u Malom Lošinjju.

Nakon višemjesečnog rada, vřijesovi su se panjevi, zakopani u zemlji, ponovo iskopavali, vadili van, čistili od zemlje te potom na tovaru u vrećama »gonili« - prevozili na more, odnosno na »get« - mjesto gdje su mogli pristajati brodovi. Hari su se ukrcavali na brodove, s njima i »pipari« te odlazili u talijanske luke, uglavnom u Veneciju ili Ankonu. Prema prikupljenim saznanjima panjevi vřijesa iz Italije su se prevozili u Englesku, gdje su se od njih izrađivale najkvalitetnije lule.

Drvo vřijesnog panja, zagasito smeđecrvenkaste boje, s predivnim šarama i nijansama, i danas je vrlo cijenjeno za izradu lula jer je osim lijepog izgleda, vrlo otporno na toplinu koju isijava žar duhana, vrlo je trajno, a uz to pri pušenju lule ispušta vrlo ugodan aromatičan miris.

Ova je djelatnost u potpunosti zamrla po završetku II. svjetskog rata i eto puntarski vřijes više ne stiže do mondenog zapadnog svijeta.

Nikad se ne zna, budimo optimisti i možda ovaj članak bude poticaj i impuls nekoj poduzetničkoj duši da se u budućnosti iskoristi i ova bogomdana vrijednost vřijesa, bilo u farmaceutskoj svrhe, bilo u izradi lula kao našeg autohtonog proizvoda.

Naše bluago

Naše bluago i bogastvo
Nisu šoldi
Ni srebro ni zluato
Već neč
Sila više od toga.

To je naš šlovek
Naš dialet
Naše užuanće
Kanat i tanac.

Naše najlepče muore
Naše vale
Naši škojići
Naši putići
Naš kamik, voda i zemja
Naše garje čarnika
Maslina komorika
I još čuda, čuda toga.

Čuvajte dragi naši
Naše bluago,
Aš mesto nas,
Niki čuvat ga nijeće.

MARUČI TOIĆ BADURINA**Ništarija**

Samo ti mato beštimaaj,
zis svakim drugin kuntreštuaaj,
svih naokolo znervožuaaj,
kuntra susedi bruntuluaj.

Z jenin biš se rufjuanal,
a zdrugin na kacoti šal.

Moreš ti i tarokat,
koga got i napeštat
i svi šoldi zavrakat,
nikoga ne kuntentat.
Po selu sakramentevat,
kuntra svakog porunjat
i Svih Svijetih kalevat.

Ma ćeš barzo suan ustat!

A šlovek ti nijećeš bit,
vrah će barzo puote prit.

LJUBO GALJANIĆ**Ne zabijmo**

Nikad ne zabijmo
Naše mualo mesto
Od kede su naši starji.

Kede smo se rodili
Kede smo prohodili
Kede smo govorit naučili
Kede smo se zgøjili
Kede smo se svi poznivali
Kede smo bili svi svejenaki
Kede smo lijepo živeli i
Kede smo se više vojili.

Kamo god se nastanili
Nikad naše malo mesto
Ne zabili
Vavek zis šnjin
Se ponosili.

MARUČI TOIĆ BADURINA**Mojien paizu -
Našoj Puntj Križa**

Paizu muoj mili,
spešo smo kuntijenti bili.
Kadagot smo salzu pustili,
a kadagot i guorki čemer pili.

Ma čeguot je sve bilo,
ma čeguot nan se je dogodilo,
mene je stobu vavek najlefče bilo.

Kada ja već ne buden bil,
kada buden za vavek oči zaklopil,
paizu muoj mili i u vječnosti me
zakrili,
da bi mo i onda naše jubavi snili.

ZLATKO MATUŠAN**Na kuarte**

Na kuarte su igrali,
briškulali, trešetali,
motižali, strišali,
ki punat ukrali.

Mešali, delili,
akuževali, batili.
Blijeli, runjali,
kadagot i mučali.

Ki put se pokarali,
koga svijetoga kalali.

Punti brojili,
čarno vino pili.

Indrioman fumali,
nervuožo kuntreštali.
Kada bi se štufali,
igrat bi fermali.

Kuarte oštaru tornali,
vanka se popišali.
Ma šubito nazad tornali,
opet za pit ordinali.

I još bi oštaru rekli:
»Daj za fora me ćamo,
još kvartin vina ovamo!«

LJUBO GALJANIĆ

Spomenmo se naših druagih ki više nisu snami:

**Ivan Galjanić
Eufemija Marušić
Ivan Toić - Bravarov
Georgina Matušan
Anita Lovrić r. Padovan**

**Hvala svim ki su nam pomogli štatpat
Puntarski fuoj br. 3**

Jadranka d.d. Mali Lošinj
MLING d.o.o. – Mali Lošinj
Brusić Feručo

Foto studio »Mavrović« - Mali Lošinj
Leo-commerce d.o.o. – Rijeka
Puntarka nova d.o.o. – Mali Lošinj

**Duobri Bluagdani
i srećno Mluado
2007. leto**

Središnja knjižnica Mali Lošinj

1950008649

Marija Rukonić

Marija Marušić r. Pinezić

Mandalijena r. Hrončić
udata Toić te udata Plešić

Antica Toić r. Marušić